
Erhvervelse af illegale rusmidler blandt danske unge 2019

Distributionsmønstre i Danmark

Faglig rapport fra Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

2020

Thomas Friis Søgaard, Michael Mulbjerg Pedersen & Mads Uffe Pedersen

CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING
PSYKOLOGISK INSTITUT
AARHUS UNIVERSITET

Data

Titel Erhvervelse af illegale rusmidler blandt danske unge 2019

Undertitel Distributionsmønstre i Danmark

Forfatter(e) Thomas Friis Søgaaard, Michael Mulbjerg Pedersen & Mads Uffe Pedersen

Udgiver Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

Udgivelsesår 2020

ISBN 978-87-998845-5-1

Indhold

1.0 Indledning	4
2. Sammenfatning af hovedfund	8
3. Studiets styrker og begrænsninger	12
4. Baggrund: Forskellige markeds- og distributionstyper	17
5. Resultater	25
5.1. Fra hvem og hvor?	25
5.2. Social distribution	29
5.3. Kommerciel distribution	32
5.4. Regionale variationer	34
5.5. Forskelle i køn og alder.....	36
5.6. Forskelle mellem unge der har et rekreativt, jævnlige eller skadeligt forbrug.....	39
6. (N)online	44
7. Praktiske implikationer og fremtidig forskning	52
8. Bilag	54
9. Referencer	55

1.0 Indledning

I 2019 foretog Center for Rusmiddelforskning en stikprøveundersøgelse med det formål at belyse trivsel og brugen af rusmidler blandt danske unge i alderen 15-25 år (UngMap survey 2019). Undersøgelsen blev gennemført i tidsrummet marts til maj 2019. I undersøgelsen blev 6032 personer inviteret til at deltage. De inviterede var udvalgt af Danmark Statistik på baggrund af CPR-registeret, hvorfor disse udgjorde et repræsentativt udsnit af danske unge i alderen 15-25 år. Undersøgelsens nettosvarprocent var 53,6 %, svarende til 3046 interviewede personer. Selvom svarprocenten i 2019-undersøgelsen er lavere end i lignende foregående UngMap surveys foretaget i 2014 (63,5 %) og 2015 (56,9 %), så kan 53,6 % ikke betragtes som en lav svarprocent. Den er bl.a. opnået ved at tage telefonisk kontakt til de personer, der ikke svarede i første omgang, og ved hjælp af et lotteri med gode præmier. En mulig grund til, at svarprocenten er lidt mindre denne gang, er, at de unge i 2019, i modsætning til tidligere, blev kontaktet via e-boks. Dette overholder reglerne for den nye persondataforordning, men giver også anledning til vanskeligheder i forhold til at nå særlige grupper af unge, herunder ikke mindst de yngste som eksempelvis folkeskoleelever (Pedersen mfl. 2020).

For at tage højde for mulige forskelle i svar for de unge der svarede på UngMap spørgsmålene, og dem der ikke svarede (bortfald), er alle resultater vægtet for bortfald med følgende variable: Køn, alder, herkomst, familietype og forældrenes uddannelse. På denne måde tages der f.eks. højde for, at flere kvinder end mænd deltog i undersøgelsen, og at forskellige aldersgrupper ikke var ligeligt fordelt.

Mens undersøgelserne i 2014 og 2015 udelukkende fokuserede på unges *trivsel* og *forbrug* af rusmidler, så valgte vi i 2019-undersøgelsen at medtage to nye spørgsmål, som skulle kaste lys over, hvordan danske unge *erhverver* sig illegale rusmidler¹. Denne rapport præsenterer de centrale fund for sidstnævnte. Da der i Danmark i dag kun findes meget sparsom forskningsbaseret kvantitativ viden om, hvilke distributionskanaler danske unge oftest anvender til at få adgang til illegale rusmidler, udfylder denne rapport et vigtig videnstomrum.

I 2019-undersøgelsen blev alle deltagere, der havde svaret 'ja' til at have prøvet mindst ét illegalt rusmiddel det seneste år, bedt om at besvare de følgende to spørgsmål:

- *Inden for det sidste år, sidste gang du erhvervede dig illegale rusmidler, hvem købte/fik du det fra?*
- *Inden for det sidste år, sidste gang du erhvervede dig illegale rusmidler, hvor købte/fik du det?*

646 personer besvarede disse to spørgsmål, svarende til 21,2 % af det samlede antal deltagere (3046) i 2019-undersøgelsen. I Danmark er distribution, hvilket bl.a. involverer overdragelse af illegale rusmidler fra én person til én anden, en essentiel forudsætning for langt de fleste unges forbrug af illegale rusmidler.² Den konkrete måde, distribution og erhvervelse af illegale rusmidler foregår på, vil dog variere alt efter den lokale og sociale kontekst (May & Hough 2004). I Danmark har unge traditionelt fået adgang til illegale rusmidler gennem deres sociale netværk (venner, klassekammerater, familie osv.) eller

¹ For en uddybelse af 2019-undersøgelsens fund ift. unges trivsel og forbrug af rusmidler se Pedersen mfl. 2020.

² Undtagelserne er personer, der selv dyrker den cannabis, de forbruger (se Frank mfl. 2012; Hakkarainen mfl. 2011), eller i mere sjældnere tilfælde personer, der selv laver den ecstasy, de forbruger.

ved at tage kontakt til kommercielle sælgere, der solgte på gaden (Møller & Pedersen 2014), fra en lejlighed, f.eks. en 'hashklub', (Frank 2008) eller på en natklub (Järvinen mfl. 2010). Siden slutningen af 1990'erne er det imidlertid også blevet muligt at erhverve sig stoffer fra såkaldte 'brune' og 'hvide' bude³ (Søgaard mfl. 2019; Søgaard 2019a, 2019b), og i de senere år også fra sælgere, der opererer på internettets mørke net (Demant & Munksgaard 2017) eller på de sociale medier (Bakken & Demant 2019). Som vi vil vise i denne rapport, har fremkomsten af nye distributionsformer ikke betydet, at de mere traditionelle måder, hvorpå unge erhverver sig stoffer, er forsvundet. Sandheden er nærmere, at de traditionelle distributions- og erhvervelsesmåder er blevet suppleret af nye, hvorved der er opstået en større diversitet eller mangfoldighed af distributions- og erhvervelsesmåder på det danske detailmarked for illegale rusmidler.⁴ Ovenstående udvikling rejser imidlertid en række nye vigtige spørgsmål af relevans for praktikere, politikere, politiet og forskere. Spørgsmål såsom:

- *Er nogle distributions- og erhvervelsesmåder mere dominerende end andre?*
- *Findes der regionale variationer i den måde, unge erhverver sig stoffer?*
- *Er der forskelle på den måde unge mænd og kvinder erhverver sig stoffer?*
- *Er der forskelle i den måde, unge erhverver sig henholdsvis cannabis og kokain?*
- *Og ser i vi i dag en udvikling, hvor nye internetbaserede distributions- og erhvervelsesformer i stigende grad afløser de traditionelle erhvervelsesmåder?*

Det kan i sagens natur være vanskeligt at kortlægge centrale mønstre i ulovlige aktiviteter som distribution og erhvervelse af illegale rusmidler. Traditionelt har forskere ofte gjort

³ Betegnelsen 'brune' eller 'hash' bude henviser til sælgere, som tilbyder en udbringningsservice, hvor cannabis leveres til køberens hjem eller et andet givent sted. Betegnelsen 'hvide' eller 'kokain' bude henviser til sælgere, der tilbyder udbringning af f.eks. kokain, ecstasy, MDMA, amfetamin og andet.

⁴ Begrebet 'detailmarked' refererer til stofmarkedets nederste niveau, hvor personer, der 'forsyner' stoffer, møder personer, der modtager eller aftager stofferne.

brug af én af to metodiske tilgange til at forsøge at kortlægge generelle mønstre i stofmarkedets detailniveau. Den ene tilgang består af kvantitative analyser af data for politiets sigtelser, anholdelser og beslaglæggelser. Den anden består af spørgeskemaundersøgelser af stofbrugeres adfærd og erfaringer (Ritter 2006; Dwyer & Moore 2010). I den internationale forskning er sidstnævnte tilgang blevet brugt til at få indblik i, hvilke typer af rusmidler der udbydes, prisniveau, omfanget af handler, og hvilke distributionskanaler stofbrugere har prøvet (nogensinde), typisk eller oftest anvender til at få adgang til illegale rusmidler (se f.eks. Karlsson & Burns 2017).

Inspireret af sidstnævnte tilgang er formålet med denne rapport at give en bedre forståelse af det danske detailmarked for illegale rusmidler ved at præsentere nøglefund omkring, hvilke distributionskanaler danske unge *oftest* anvender, når de erhverver sig rusmidler som cannabis, kokain, amfetamin og ecstasy/MDMA. Rapporten giver derudover et indblik i, hvor stor en rolle kommerciel handel (penge-for-stof transaktioner) spiller i forhold til venskabsbaseret deling og udveksling, når unge skal have fat på illegale rusmidler. Undersøgelsens fund er vægtet for bortfald med følgende variable: Køn, alder, herkomst, familietype og forældrenes uddannelse. Med dette menes, at der i alle analyser tages højde for forskelle mellem de unge, der svarede på spørgsmålene, og de, der ikke ønskede at deltage (bortfald). F.eks. er der forskel på fordelingen af kvinder og mænd, som besvarede spørgsmålene om, fra hvem og hvor de erhvervede sig illegale rusmidler. Dette tager vægtningen højde for.

2. Sammenfatning af hovedfund

I de senere år har køb og salg af illegale rusmidler via internettet fået massiv opmærksomhed både i danske medier, fra politiet og blandt danske og internationale forskere. Danske medier har eksempelvis berettet om, hvordan Facebook flyder med narko (TV2 2018), og hvordan illegale rusmidler kun er et 'klik' eller en google-søgning væk (Politiken 2018). Illegale rusmidler købes og sælges i dag på diverse onlineplatforme, og dette er et marked, som har været i vækst de sidste ti år. Men fremkomsten af nye internetbaserede distributionsformer har dog på ingen måde betydet, at de mere traditionelle erhvervs måder er forsvundet. Set i forhold til den massive medie- og forskningsmæssige opmærksomhed som køb og salg af illegale rusmidler på internettet har fået de seneste år, er det mest overraskende fund i dette studie, at kun meget få unge erhverver sig stoffer via en onlineplatform. Fundene peger således klart på, at nok har den internetbaserede handel været i vækst i de seneste ti år, men ser man på de måder flertallet af unge *oftest* erhverver sig illegale rusmidler på, så spiller salg og erhvervelse via internettet stadig kun en meget lille rolle. Internettet har ikke radikalt forandret den måde, unge i overvejende grad erhverver sig stoffer. I stedet er det formentligt mere retvisende at tænke internetbaseret stofhandel som et mindre og sporadisk brugt supplement til de langt mere dominerende traditionelle offline måder, hvorpå flertallet af danske unge *oftest* får adgang til illegale rusmidler.

Hovedfundet i dette studie er, at det danske detailmarked for illegale rusmidler overordnet set stadig er et meget traditionelt marked. Besvarelserne viser, at ud af de 646 unge, som deltog i dette studie, så svarede flest, at sidste gang, de fik fat på stoffer, skete

dette via en 'ven' (46 %), efterfulgt af en 'gadesælger' (12,8 %), en 'bekendt' (7,7 %), et 'bud/udbringningssælger' (7,6 %), en 'kendt sælger' (5,2 %). Besvarelserne viser også, at når de unge får fat på stoffer, så foregår dette oftest i en 'vens hjem' (22,7 %), på et 'gademarked' (18,6 %) eller et 'aftalt offentligt sted' (15,1 %). At personlige sociale netværk spiller den klart største rolle, når unge får fat på illegale rusmidler, er hverken et nyt eller overraskende fund. Det er imidlertid en vigtig pointe at huske på i en tid, hvor andre distributionsformer (f.eks. kommerciel online- og budservicebaseret distribution) har det med at løbe med overskrifterne i medierne. Venner spiller den primære rolle, når unge får fat på cannabis. Blandt de unge, som det seneste år udelukkende havde anvendt cannabis, svarede 50,6 %, at de havde fået fat på stoffet via en ven. Venner spiller imidlertid også en væsentlig rolle, når de unge får fat på de såkaldt hårdere stoffer. Blandt de jævnlige brugere af kokain, amfetamin og ecstasy/MDMA var der således 32,4 %, som svarede at sidst, de fik fat på stoffer, var dette via en ven. Er man praktiker, der arbejder med primærforebyggelse af unges stofbrug, bør man således prioritere sine kræfter og sit fokus på de unges personlige sociale netværk.

Zoomer man ind på tallene, så viser fundene i dette studie, at det danske detailmarked for illegale rusmidler ikke er et homogent marked. Derimod er der væsentlige regionale variationer i, hvordan unge erhverver sig stoffer. Besvarelserne viser, at erhvervelse fra en gadesælger er klart mest udbredt i Region Hovedstaden (21,8 %), efterfulgt af Region Sjælland (14,8%), mens denne form for erhvervelse er meget mindre udbredt i de andre regioner, og endda meget lav i Region Midtjylland (0,9 %). Til gengæld viser tallene, at erhvervelse fra et bud/udbringningssælger er ca. to en halv gang så udbredt blandt unge i

Region Midtjylland i forhold til blandt unge i Region Hovedstaden. Generelt synes budservicemarkedet, dvs. køb fra narkotikasælgere, der tilbyder budlevering, at spille en noget større rolle, når jyske unge erhverver sig stoffer (Region Midt 13,2 %; Region Syddanmark 9,2 %; Region Nordjylland 7,3 %), end det gør for unge i Østdanmark (Region Hovedstaden 5,3 %; Region Sjælland 1,7 %).

Vores studie peger også på, at der både er kønnede og aldersmæssige variationer i den måde, unge erhverver sig illegale rusmidler. Tallene viser, at der er en større procentdel af de unge kvinder, der får fat på stoffer via en ven og en partner, mens en større procentdel af de unge mænd erhverver sig stoffer via kommercielle sælgere ('gadesælger', 'kendt sælger', 'bud', 'online'). Tallene viser også, at der er en større procentdel af de 15-19-årige, der erhverver sig stoffer via deres sociale netværk ('ven', 'kollega', 'bekendt', 'partner', 'anden familie'), mens en større procentdel af de 20-25 årige erhverver sig stoffer via kommercielle sælgere ('gadesælger', 'kendt sælger', 'bud', 'online'). Besvarelserne peger således på, at i takt med at stofbrugere bliver ældre, så sker der for nogle en gradvis bevægelse, hvor erhvervelse via ens sociale netværk erstattes eller suppleres med erhvervelse fra kommercielle sælgere. Denne bevægelse synes at være mere udpræget blandt de unge mænd end blandt de unge kvinder.

Slutteligt viser besvarelserne, at der er forskelle mellem, hvordan unge, der har et rekreativt, jævnligt eller skadeligt forbrug af rusmidler, erhverver sig stoffer. Tallene viser, at de unge, som har et 'rekreativt forbrug' af cannabis, er mest tilbøjelig til at erhverve sig stoffer fra en ven. Selvom erhvervelse via en ven også er det mest dominerende blandt de unge, som har et jævnligt forbrug af cannabis, så er der en større del af disse, der erhverver sig stoffer via kommercielle kanaler, som 'gadesælger', 'kendt sælger', 'bud'

eller 'online'. Blandt gruppen af unge, som forbruger kokain, amfetamin, og ecstasy/MDMA, er erhvervelse via en ven også det mest dominerende. Dette kunne antyde, at netværksbaseret social distribution ikke er afgrænset til cannabiskulturen, men også spiller en meget væsentlig rolle, når danske unge erhverver sig andre typer af stoffer. Generelt er der dog flere unge med et jævnligt forbrug af andre stoffer end cannabis, som erhverver sig stoffer via en 'kendt sælger' og et 'bud'. Hertil kommer, at gruppen af unge med et skadeligt forbrug af stoffer som kokain, ecstasy/MDMA og amfetamin næsten er fem gange mere tilbøjelig til at erhverve sig stoffer fra en 'kendt sælger' set i forhold til personer, der det seneste år udelukkende har brugt cannabis. Fundene peger således på, at der er en tendens til, at unge, der har et jævnligt eller skadeligt forbrug af andre stoffer end cannabis, er mere tilbøjelige til at erhverve illegale rusmidler via kommercielle sælgere.

3. Studiets styrker og begrænsninger

I Danmark findes der i dag kun meget sparsom forskningsbaseret viden om de generelle mønstre i, hvordan unge erhverver sig illegale rusmidler. Traditionelt har de fleste spørgeskemaundersøgelser på rusmiddelfeltet haft til formål at kortlægge *forbruget*, dvs. indtaget af rusmidler. Dette gælder Sundhedsstyrelsen årlige rapporter (se f.eks. Sundhedsstyrelsen 2015, 2018) og rapporter fra Center for Rusmiddelforskning (se f.eks. Pedersen mfl. 2015; Pedersen mfl. 2020). De få studier, som har foretaget kvantitative kortlægninger af danske unges erhvervelsesmønstre, er et studie af danske natklubgæster (Natklubundersøgelsen) og årlige spørgeskemaundersøgelser af unges trivsel, sundhed og generelle livssituation (Ungeprofilundersøgelsen). Inden vi beskriver styrkerne og svaghederne i den metodiske tilgang, som anvendes i vores studie, gennemgår vi først kort de centrale karakteristika ved Natklubundersøgelsen og Ungeprofilundersøgelsen.

Natklubundersøgelsen blev gennemført i perioden 2008-09 og fokuserede udelukkende på unge natklubgæster primært i alderen 18-25 år. Deltagerne blev rekrutteret blandt tilfældige gæster på fem forskellige natklubber i Danmark (Järvinen mfl. 2010). Som en del af denne undersøgelse blev 391 personer spurgt om: a) hvad de 'lægger vægt på ved køb af stoffer', hvorved man får indblik i de motiver, som influerer på unges erhvervelsespraksis; og b) 'hvem plejer du at få stoffer af', hvorved man kan få indblik i, hvilke 'kanaler' de unge typisk anvender til at få adgang til stoffer. Studiet anvendte en 'multiple choice-tilgang', hvilket betyder, at deltagerne kunne afkrydse flere svarmuligheder, hvorfor deres samlede svar ikke summer 100%. Både de 'rene hashbrugere' og 'brugere af hårde stoffer', som deltog i dette studie, svarede, at de plejede få fat på stoffer

enten ved at få dem gratis fra venner eller ved at købe dem fra venner (Demant 2010). Natklubundersøgelsen giver vigtige indsigter i natklubgæsternes erhvervelsesmønstre. Fordi undersøgelsens deltagere udelukkende består af natklubgæster, og fordi udvælgelsen af disse ikke var kontrolleret, er det dog begrænset, hvor meget resultaterne fra denne undersøgelse kan sige om unges stof erhvervelsesmønstre generelt.

Ungdomsprofilundersøgelsen er blevet gennemført hvert år siden 2015 og har deltagelse af unge mellem ca. 12 og 25 år, som er i uddannelse (enten folkeskole eller ungdomsuddannelse). Fra 2016 og frem har Ungeprofilundersøgelsen indeholdt spørgsmål om, hvordan deltagerne *får fat i* eller *plejer* at erhverve sig illegale rusmidler. Rekrutteringen af deltagere til denne undersøgelse er lagt ud til kommunale aktører på tværs af landet, hvorfor der ikke eksisterer oplysninger om, hvilke unge en given kommune har valgt at inddrage, ligesom der kan være stor variation mellem, hvor mange unge der deltager fra de respektive kommuner (Demant mfl. 2018). I Ungeprofilundersøgelsen fra 2016 deltog ca. 49.000 unge fra 41 kommuner og her blev de unges erhvervelsesmønstre afdækket via to spørgsmål. Det første spørgsmål fokuserede på hash, og her blev der spurgt: 'Hvordan plejer du at få fat i hash? Det andet spørgsmål fokuserede på andre stoffer end hash, og her blev der spurgt: 'Hvordan får du fat i andre stoffer end hash?' Ligesom i Natklubundersøgelsen anvender Ungeprofilundersøgelsen også en 'multiple choice-tilgang', hvilket betyder, at deltagerne kan afkrydse flere svarmuligheder, hvorfor både de individuelle svar og det samlede resultat ikke summer 100%. Den samme person kan således *både* svare, at hun plejer at få hash fra en ven, *og* at hun plejer at købe hash på de sociale medier. Ungeprofilundersøgelsen bidrager også med vigtige indsigter. Fordi

undersøgelsens deltagere udelukkende består af unge, der er indskrevet på en uddannelsesinstitution (folkeskole eller ungdomsuddannelse), og fordi udvælgelsen af disse ikke er sket på kontrolleret vis, er det dog uvist, i hvor stor grad undersøgelsens fund kan generaliseres.

Vores undersøgelse blev som tidligere nævnt gennemført i 2019. I forhold til de to ovennævnte studier er der den forskel, at vores undersøgelse i udgangspunktet er baseret på et udtræk fra Danmarks Statistik, der afspejler repræsentativt udsnit af danske unge i alderen 15-25 år. Vores undersøgelse kan ikke anses som fuldt repræsentativ for den generelle population af stofbrugene unge, da man må forvente, at der er færre unge med et meget stort forbrug af stoffer, der ønsker at deltage i undersøgelsen. Den tidligere nævnte vægning af bortfald bør i nogen grad udligne denne forskel.

I vores undersøgelse har vi anvendt en anden spørge- og svar teknisk tilgang end den, der benyttes i Natklubundersøgelsen og i Ungeprofilundersøgelsen. Mens disse to undersøgelser spurgte deltagerne om: 'hvordan plejer du' og 'hvordan får du fat i', og anvendte 'multiple choice'-svar muligheder, så blev deltagerne i vores studie udelukkende spurgt til deres *seneste* erhvervelse, hvorfor der blev anvendt en 'single choice-tilgang', hvor deltagerne kun kunne vælge ét svar. Sagt på en anden måde så anvendte Natklub- og Ungeprofilundersøgelsen en svar teknisk 'både-og-tilgang', mens vores studie anvender en 'enten-eller-tilgang' i forhold til deltagerens svar muligheder. Begge spørge- og svar tekniske tilgange er brugbare til at kortlægge mønstre i unges erhvervelsespraksis. Man kan ikke sige, at den ene tilgang er bedre end den anden, da begge har styrker og svagheder.

Fordelen ved Natklub- og Ungeprofilundersøgelsens både-og-tilgang er, at deltagerne kan afgive flere svar, hvorved man bedre kan afdække den fulde palet af forskellige måder, hvorpå en person (nogensinde) har prøvet at erhverve sig stoffer. Ulempen ved denne tilgang er, at det bliver vanskeligere at identificere, hvilken af de anvendte erhvervelsesmåder, der er den *mest* typiske. Herudover har undersøgelser, hvor der spørges til 'plejer', den indbyggede usikkerhed, at det er op til den enkelte svarperson at fortolke, hvad 'plejer' præcist dækker over (én eller flere erhvervelser?), og hvilken tidsperiode der er tale om (det sidste år eller de sidste 5 år?).

I forhold til den tilgang vi har anvendt i dette studie, så er en ulempe, at når man udelukkende spørger til deltagernes seneste erhvervelse, så får man ikke afdækket, hvor mange deltagere der anvender en kombination af forskellige kanaler til erhvervelse af stoffer. Fordelen ved at spørge til seneste erhvervelse (inden for det sidste år) er imidlertid, at det efterlader et mindre fortolkningsrum for deltagerne, og at man bedre får et billede af de unges *nuværende* og *mest* typiske adfærd. Internationalt er det at spørge til seneste erhvervelse en ofte anvendt metode i befolkningsundersøgelser, der har til formål at kortlægge centrale aspekter ved stofbrugeres måde at skaffe sig stoffer (Lader 2016; Stafford & Breen 2016). Denne tilgang bygger på en antagelse om, at en svarpersons sidste erhvervelse i overvejende grad reflekterer dennes *mest* brugte måde at erhverve sig stoffer. At dette i stort omfang er tilfældet, bekræftes i Bond mfl.s studie (2014), som sammenlignede surveydeltageres besvarelse for deres 'seneste', 'tre seneste', 'seks seneste' og '12 seneste' erhvervelser af illegale rusmidler. Dette studie fandt, at svarpersonernes angivelse af deres seneste erhvervelse i vidt omfang harmonerede med deres øvrige

mest typiske måder at erhverve sig stoffer. I undersøgelser, hvor man spørger ind til deltagernes seneste erhvervelse, skal man naturligvis være opmærksom på, at der kan være den usikkerhed, at tidspunktet for undersøgelsen kan have stor betydning for deltagernes svar. Gennemfører man eksempelvis undersøgelsen lige efter en stor national festival eller efter en længere ferieperiode, kan dette f.eks. betyde, at der er en større risiko for, at deltagernes seneste erhvervelse er anderledes end deres normale erhvervelsespraksis. Vores undersøgelse blev gennemført i tidsrummet marts til maj 2019, hvor der kun er få ferier og ingen store festivaler i Danmark. Man må derfor formode, at deltagernes svar er relativt retvisende for deres normalpraksis. De specifikke spørgsmål, som anvendes i dette studie, er inspireret af den australske undersøgelse 'Ecstasy and Related Drug Reporting (EDRS)', som er en årligt gennemført undersøgelse, der har til formål at monitorere centrale udviklinger i det australske stofmarked (Stafford & Breen 2016). Set i bagklogskabens lys ville vi gerne have lavet et par ændringer i vores spørgeskema. I hvem-spørgsmålet burde der have været en kategori, som hed: 'Jeg dyrker selv'. I hvor-spørgsmålet burde der have været en svarmulighed, som hed: 'På skole eller uddannelsesinstitution'. I kapitlet *(N)online* er en yderligere diskussion af, hvordan dette studies valgte tilgang og spørgsmålskonstruktion kan have haft indflydelse på fundene.

4. Baggrund: Forskellige markeds- og distributionstyper

I medierne fremstilles stofmarkedet ofte som en relativ homogen enhed. Meget forskning peger imidlertid på, at virkeligheden nærmere er, at det overordnede detailmarked for illegale rusmidler udgøres af mange forskellige markeder. Disse submarkeder er forskellige med hensyn til deres sociale organisering; hvilke typer af personer der indgår; hvilke typer af stoffer som distribueres; hvilke udvekslingslogikker der driver distributionen; og de er forskellige i måderne, hvorpå stofferne distribueres og erhverves. I hvilken grad forskellige submarkeder er adskilte eller delvis overlappende, afhænger af den lokale kontekst (Coomber 2010), og til tider af den socio-tekniske organisering af den måde stoffer distribueres på. I den internationale forskningslitteratur skelner man ofte mellem to overordnede typer af detailmarkeder for illegale rusmidler. På den ene side er der det 'kommercielle marked' og på den anden det 'sociale netværksmarked'.

Det kommercielle marked

Ligesom andre kapitalistiske markeder bygger det kommercielle detailmarked for illegale rusmidler på et kommerciel udvekslingsprincip (Møller 2012; Reuter 1983). Her udveksles stoffer som hovedregel for penge, hvorfor aftagerne ofte begrebsliggøres som købere, mens de personer, der tilvejebringer stofferne, betegnes som sælgere. Deltagelse i kommercielle stofmarkeder vil ofte være guidet af et maksimerende og profitorienteret sigte: Mens køberne er interesseret i at købe så billigt som muligt, så er sælgerne interesserede i at sælge til så dyrt som muligt, dog sådan at de stadig er konkurrencedygtige. Kommercielle sælgers distribution er således drevet af et ønske om at akkumulere økonomisk

profit (Dwyer & Moore 2010), og transaktionerne foregår ofte mellem fremmede. Det vil sige mellem personer, der ikke kender hinanden personligt.

Det kommercielle detailmarked for illegale rusmidler kan imidlertid også inddeles i en række yderligere submarkeder. På baggrund af studier fra Storbritannien og USA har May og Hough (2004) identificeret en række idealtypiske kommercielle submarkeder, som også kan være relevante for at forstå situationen i Danmark:

- Et af de kommercielle submarkeder er et *gademarked*. Dette marked er kendetegnet ved, at handlen med stoffer ofte foregår i det offentlige rum; et gadehøjne, park eller en bod. Da gadesalg ofte foregår inden for relativt afgrænsede geografiske områder, er det ofte nemt for køberne at få fat på stoffer: De ved, hvor de skal gå hen for at møde en sælger. Herudover opererer gadesælgere ofte med få eller ingen adgangs begrænsninger i forhold til, hvem de vil sælge til. Gademarker beskriveres derfor ofte som åbne markeder. Gademarkedets åbenhed og synlighed er både dets kommercielle styrke, da købere og sælgere nemt kan finde hinanden, men også dets svaghed, da købere og sælgere er sårbare i forhold til at blive taget af politiet. I Danmark har åbent gadesalg i årtier fundet sted i særligt de store byer, og i 1996 førte dette til vedtagelsen af den såkaldte 'Pusher lov', hvilket betød, at politiet fik videre beføjelser til at sætte ind over for gadesælgerne (Frank 2008). Mange steder lagde dette en dæmper på denne markedstype. I Danmark er det bedst kendte eksempel på et åbent gademarked i dag Christiania.
- Et andet kommercielt submarked er 'dealing house markedet' (May & Hough 2004, s. 552), som på dansk kan oversættes med *lejlighedssalgsmarkedet*. I Danmark findes der to dominerende varianter af denne markedstype. Den ene består

af de såkaldte hashklubber, hvor flere personer ofte står for salget af cannabis, og hvor lejligheden/boligen/lokalet også fungerer som ryger- og hyggelounge for køberne. I Danmark var hashklubber meget udbredt i 1990'erne, men vedtagelsen af den såkaldte 'Hashklublov' i 2001 betød, at antallet af disse faldt markant (Frank 2008). Den anden variant består af individuelle sælgere, der sælger fra deres egen bolig. Denne variant er med stor sandsynlighed stadig relativ udbredt. I forhold til gademarkedet er lejlighedssalgsmarkedet et mere lukket marked. Ikke blot foregår transaktionerne i det private rum – en lejlighed eller bolig – sælgerne vil også ofte operere med adgangsbegrænsninger i forhold til, hvem de vil handle med. Studier fra England har f.eks. vist, at nogle lejlighedssælgere kun vil sælge til købere, de kender og har opbygget et tillidsbånd til, eller til købere, som en tredje part har sagt god for (May & Hough 2004).

- En tredje kommerciel markedstype er *bar- og natklubmarkedet*. Som navnet antyder, foregår køb og salg i dette marked i eller omkring halvoffentlige rum, såsom barer og natklubber. Stofferne, der handles på dette marked, er ofte de såkaldte feststoffer, som ecstasy, MDMA, amfetamin og kokain. I Danmark voksede bar- og natklubmarkedet meget i 1990'erne i takt med, at tekno- og ravekulturen rykkede ind på natklubberne.
- En fjerde kommerciel markedstype er *budservicemarkedet*. I Danmark har budservicemarkedet været i vækst siden slutningen af 1990'erne. Her foregår handlen med stoffer ofte ved, at en køber ringer eller sender en SMS til en sælger, hvorefter de to parter aftaler et tidspunkt og mødested, hvor stoffet leveres af sælgeren. Leveringsstedet varierer, og kan både være køberens hjem, en parkeringsplads, en

kontorbygning eller et andet givent sted. I forhold til gademarkedet er budservice-markedet et mere lukket marked, da man for at kunne deltage skal kende en budservicesælgers⁵ telefonnummer (eller f.eks. Wickr-navn). Budservicemarkedet kan dog bedst betegnes som et halvåbent marked, da mange sælgere ofte er meget interesseret i at udvide deres kundenetværk, hvorfor de ofte opererer med få restriktioner på, hvem et sælgernummer kan gives videre til (Søgaard 2019a, 2019b). I Danmark skyldes væksten i budservicemarkedet særligt to tendenser. Den ene er udbredelsen af mobiltelefonen som allemandseje. Derudover er udbredelsen af budservicemarkedet også det illegale markeds respons på den øgede politiindsats mod gadehandlerne og hashklubberne. Fremfor at hænge ud på gadehjørner eller i lejligheder, så er budservicesalg karakteriseret ved en høj grad af mobilitet, hvilket gør det sværere for politiet at fange sælgerne og køberne (Søgaard mfl. 2019). Mens mobiltelefonen tidligere var tæt på den altdominerende kommunikationsteknologi, som bude/udbringningssælgere anvendte til at kommunikere med køberne, så er nogle bude/udbringningssælgere i de senere år begyndt at anvende apps, som downloades på deres mobiltelefon (f.eks. Wickr, Signal, Snapchat). Der er derfor et begyndende overlap mellem dele af budservicemarkedet og internetmarkedet. Kvalitative studier fra Danmark peger dog på, at brugen af almindelige telefonopkald og SMS'er stadig er meget udbredt på det danske budservicemarked (Søgaard mfl. 2019; Søgaard 2019a, 2019b).

⁵ I denne rapport benævnes 'budservicesælgere' for 'bude/udbringningssælgere'.

- Den sidste kommercielle markedstype, vi vil fremhæve, er *onlinemarkedet*, også kaldet 'internetmarkedet'. I takt med internettets udbredelse er køb og salg af stoffer også vokset her. Internetmarkedet kan inddeles i tre forskellige typer: 1) Det 'åbne offentlige online-marked', som når personer f.eks. køber medicinsk cannabis fra fritilgængelige udenlandske hjemmesider. 2) Det 'lukkede offentlige onlinemarked', som bl.a. består af kryptomarkeder på mørkenettet. Her kan alle principielt deltage, men ingen kender hinandens fysiske identitet og opholdssted, da der anvendes anonymiseringssoftware (f.eks. Tor) og betales med bitcoins (Barrott & Aldridge 2016). Et andet lukket offentligt onlinemarked er køb og salg på sociale medieplatforme som Facebook og Instagram. Disse markeder er lukkede, da handlen med stoffer ofte foregår i lukkede grupper. Ofte er det dog relativt nemt at blive tildelt adgang (Bakken & Demant 2019), hvorfor disse sociale-medie-markeder bedst kan beskrives som halvlukkede markeder. Når både krypto- og Facebook/Instagrammarkederne kan beskrives som 'offentlige' markeder skyldes det, at disse ofte er karakteriseret ved én-til-mange kommunikation, da sælgerne på disse onlineplatforme kan lave reklameoplæg, der kan nå et stort publikum af fremmede potentielle købere (Bakken & Demant 2019). Ifølge Demant mfl. (2019) er Facebook et af de mest populære sociale mediemarkeder i Danmark. Den sidste type onlinemarked kan beskrives som 3) 'Lukkede private/halv-offentlige markeder'. I dette marked gør deltagerne brug af applikationer (apps) som Snapchat, Wickr, Signal og Facebook Messenger (Bakken & Demant 2019). Dette marked kan beskrives som 'lukket', da deltagelse kræver, at en køber har kendskab til, hvem sælgeren er, eller hvordan denne kan kontaktes via f.eks. et

Wickr-brugernavn. Markedet er 'privat', da meget kommunikation mellem sælgere og købere foregår én-til-én. Dette marked kan imidlertid også transformeres til et halvoffentligt marked, da sælgerne kan anvende onlineapplikationerne (Snapchat, Wickr og Facebook Messenger) til simultant at sende reklamebeskeder ud til et stor antal personer.⁶

Det sociale netværksmarked

Det sociale netværksmarked (May & Hough 2004) bliver også til tider kaldt for venskabsmarkedet (Dickinson 2017). Mens distribution af illegale rusmidler på de kommercielle markeder ofte er profitorienteret og ofte foregår mellem personer, der ikke kender hinanden, så er det sociale netværksmarked karakteriseret ved ikke-profitorienteret distribution af stoffer til ikke-fremmede. For at beskrive dette anvender forskere derfor ofte begrebet 'social distribution' (Hough mfl. 2003). Dette begreb henviser til personer, der f.eks. giver, udveksler og deler illegale rusmidler med venner, bekendte, kærester, kollegaer, naboer eller familiemedlemmer. Selvom mindre pengebeløb kan indgå i social distribution, – som f.eks. når en person, der modtager stof fra en ven, giver lidt penge retur for at dække giverens udgifter –, så er det en vigtig pointe, at social distribution ikke er motiveret af et ønske om økonomisk profit. Formålet med social distribution er således ikke at tjene penge, og relationen mellem 'forsyner' og 'modtager' er ikke økonomisk betinget (Potter 2009). Forskning har i stedet vist, at social- eller netværksbaseret distribution er

⁶ En lignende pointe kan man lave om det telefonbaserede budservicemarked. Her anvendes f.eks. SMS'er også både til privat én-til-én kommunikation mellem købere og sælgere, og samtidig har sælgerne i mange år også anvendt almindelige telefoner til at sende SMS-baserede narkoreklamer til alle kunderne i deres netværk. Dvs. én-til-mange kommunikation (Bræmer & Søgård, i review).

karakteriseret ved, at 'forsyneren' og 'modtageren' ofte har forudgående sociale venskabs-, tillids- og gensidighedsrelationer, og at selve distributionen af stoffer ofte er drevet af sociale motiver (Parker 2000; Hough mfl. 2003). Det kan f.eks. være, at man giver stoffer til venner, der er løbet tør, fordi man ønsker at være flink. Det kan også være, at man hjælper venner med at skaffe stoffer, hvis disse er utrygge ved selv at skulle kontakte en fremmed kommerciel sælger. Eller at man giver cannabis til en stofbrugende kæreste eller et familiemedlem, fordi man ikke ønsker, at de skal komme i uføre ved at have kontakt til kommercielle sælgere, der kunne finde på også at tilbyde dem hårdere stoffer. Social distribution inkluderer også situationer, hvor personer skiftes til at give, og situationer, hvor én person køber stoffer på vegne af en større gruppe venner, der har 'puljet' penge sammen til et større fælleskøb. Social distribution kan også være drevet af et ønske om gerne at ville dele en (berusende) oplevelse med en ven eller kæreste, og nogle fest- og stofkulturer kan også være gennemsyret af et etos, som byder, at de, der har, skal dele med andre. Dette gælder især for cannabiskulturen. Tænk blot på begrebet 'en joint' (Sandberg mfl. 2007). Som det ovenstående antyder, kan det sociale netværksmarked beskrives som et 'privat' marked – da det i høj grad er et marked for de indviede. Dvs. for personer, der har forudgående tætte sociale relationer. Forskning har vist, at mange unge, hvis de har valget, foretrækker at erhverve sig stoffer fra venner eller fra personer, de kender godt, fremfor at skulle købe fra fremmede kommercielle sælgere (Parker 2000). Ikke blot er en del unge bange for selv at skulle kontakte en kommerciel sælger; set i forhold til at skulle skaffe stoffer fra en fremmed kommerciel sælger kan det at spørge en ven enten om hjælp (med at skaffe stoffer), eller om man må ryge (eller sniffe) med, for mange unge også virke mindre kriminelt/problematisk. Internationale

studier peger på, at venskabsbaseret social distribution spiller en meget stor rolle, når unge erhverver sig cannabis (Parker 2000; Duffy mfl. 2008; Nicholas 2008; Grigg mfl. 2015), og en betydelig rolle, når unge erhverver sig feststoffer som kokain (Shearer mfl. 2008) og ecstasy (Bright & Sutherland 2017, se også Aldridge mfl. 2011).

5. Resultater

På baggrund af besvarelserne fra 646 personer vil vi i det følgende præsentere dette studies hovedfund i forhold til, hvilke distributionskanaler danske unge oftest anvender, når de erhverver sig illegale rusmidler som cannabis, kokain, amfetamin og ecstasy/MDMA. Inden da giver vi dog en kort opsummering af de centrale karakteristika, som kendetegner gruppen af deltagere. Gennemsnitsalderen for deltagerne er 20,3 år, og gruppen består af 389 mænd (60,2 %) og 257 kvinder (39,8 %). 92 % af deltagerne er enten under uddannelse eller i arbejde. Ud af den samlede gruppe på 646 svarede 98,5 %, at de havde prøvet cannabis (nogensinde), og den gennemsnitlige debutalder for at prøve cannabis var 16,5 år. 91,8 % svarede, at de havde brugt cannabis det sidste år, og for 67,8 % (438 personer) gjaldt det, at cannabis var det eneste illegale rusmiddel, de havde brugt det seneste år. 45,4 % havde brugt cannabis de seneste 30 dage. Med hensyn til andre illegale rusmidler end cannabis, så svarede 37,1 % af deltagerne, at de havde prøvet kokain (nogensinde). For amfetamin var dette tal 22,4 %, for ecstasy/MDMA 30,3 % og for andre stoffer 24,2 %. Den gennemsnitlige debutalder for at prøve kokain var 19,1 år, for amfetamin 18,1 år, for ecstasy/MDMA 19,4 år og for andre stoffer 20,5 år. Blandt den samlede gruppe af deltagere havde 32,8 % brugt andre illegale rusmidler end cannabis det sidste år. 13,1 % havde brugt kokain den seneste måned, mens 3,4 % havde brugt amfetamin, 3,6 % ecstasy/MDMA og 3,7 % havde brugt andre stoffer den seneste måned.

5.1. Fra hvem og hvor?

Som tidligere nævnt er der de seneste to årtier sket en øget diversificering af det danske detailmarked for illegale rusmidler, hvilket betyder, at unge i dag kan erhverve sig stoffer fra en større mangfoldighed af kanaler. Den større mangfoldighed betyder naturligvis

ikke, at alle kanaler er lige populære. For at få viden om, i hvilket omfang nogle distributions- og erhvervelsesmåder er mere dominerende end andre, blev alle deltagerne, der havde svaret 'ja' til at have prøvet mindst ét illegalt rusmiddel det seneste år, derfor bedt om at svare på spørgsmålet:

Inden for det sidste år, sidste gang du erhvervede dig illegale rusmidler, hvem købte/fik du det fra?

I deres besvarelser kunne deltagerne vælge mellem ti forskellige kategorier af "forsynere"

⁷. Som vist i tabel 1 var der flest af de unge, som havde fået fat på stoffer gennem en 'ven' (46 %), efterfulgt af fra en 'gadesælger' (12,8 %), en 'bekendt' (7,7 %), et 'bud/udbringningssælger' (7,6 %), en 'kendt sælger' (5,2 %) og fra 'andre' (5,5 %). Ved sidstnævnte svarkategori havde deltagerne mulighed for at uddybe deres svar. De tekstlige kommentarer viser, at 'andre' dækker over personer, der selv dyrker den cannabis, de forbruger; personer som fik fat på stoffet fra en person, de tilfældigt havde mødt i nattelivet; personer der havde købt af en 'bekendt af en bekendt', eller at man havde købt cannabis i udlandet (f.eks. i en coffeeshop i Holland eller i en butik i USA, der solgte cannabis på legal vis). De mindst anvendte kanaler til erhvervelse af stoffer er 'partner' (kæreste/ægtefælle) (1,9 %), 'anden familie' (0,6 %), 'kollega' (0,6 %) og 'online' (0,4 %). 11,8 % af de adspurgte ønskede ikke at svare.

⁷ For nærmere uddybning se bilag side 54.

Tabel 1. Sidste gang, fra hvem erhvervede de unge sig illegale rusmidler

	Procent %	Antal personer
Ven	46	307
Kollega	0,6	4
Bekendt	7,7	50
Partner	1,9	14
Anden familie	0,6	4
Gadesælger	12,8	78
Kendt sælger	5,2	36
Bud	7,6	46
Online	0,4	2
Andre	5,5	33
Ønsker ikke at svare	11,8	72

Som tabel 1 viser, erhverver unge illegale rusmidler fra mange forskellige kanaler, og 'ven' og 'online' er henholdsvis de mest og mindst brugte erhvervelseskanaler. For at få et mere nuanceret billede af unges erhvervelsespraksis blev deltagerne også bedt om at svare på spørgsmålet:

Inden for det sidste år, sidste gang du erhvervede dig illegale rusmidler, hvor købte/fik du det?

Som vist i tabel 2 kunne deltagerne i deres besvarelser vælge mellem 13 forskellige steder, hvorfra de sidste gang havde erhvervet sig illegale rusmidler. Besvarelserne viste, at de fleste unge havde fået fat på stoffer i en 'vens hjem' (22,7 %), på et 'gademarked' (18,6 %), et 'aftalt offentligt sted' (15,1 %), og et 'andet sted' (8,7 %). De steder, hvor færrest unge havde fået fat på illegale rusmidler, var i deres 'eget hjem' (5,2 %), på en 'natklub/bar/cafe' (5,1 %), en 'bekendts hjem' (3,8 %), på en 'koncert/festival/musikevent' (3,6 %), en 'sælgers hjem' (1,7 %), på de 'sociale medier' (f.eks. Facebook, Snapchat,

apps) (1,6 %), på det 'online åbne net' (0,4 %), på 'arbejdet' (0,1 %) og slutteligt på 'onlinekryptomarkeder' (det mørke net) (0,0 %). 13,3 % af de adspurgte ønskede ikke at svare på, hvor de fik fat på illegale rusmidler fra.

Tabel 2. Sidste gang, hvor erhvervede de unge sig illegale rusmidler

Antal besvarelser i alt: n= 646	Procent %	Antal personer
Eget hjem	5,2	33
Sælgers hjem	1,7	12
Vens hjem	22,7	155
Bekendts hjem	3,8	24
Gademarked	18,6	113
Kryptomarkeder	0,0	0
Online åbne net	0,4	2
SoMe (f.eks. Facebook, Snapchat & apps)	1,6	11
Aftalt offentligt sted	15,1	99
Arbejde	0,1	1
Koncert/festival/musikevent	3,6	24
Natklub/bar/cafe	5,1	33
Andet	8,7	57
Ønsker ikke at svare	13,3	82

Tabel 2 viser, at unge i dag får adgang til illegale rusmidler fra mange forskellige steder, og at en 'vens hjem' og et fysisk offentlige sted (et 'gademarked' og 'aftalt offentligt sted') er de steder, hvor klart flest unge får fat på illegale rusmidler. Omvendt er ens arbejdsplads samt diverse onlineplatforme, de klart mindst brugte steder, hvor de unge fik adgang til illegale rusmidler.

Set i forhold til den massive medie- og forskningsmæssige opmærksomhed som køb og salg af illegale rusmidler på internettet har fået de seneste år, så er det mest overraskende fund i dette studie, at kun meget få unge erhverver sig stoffer via onlineplatforme. Ud af de 646 besvarelse er der således i alt kun 13 personer, der har anført, at sidste gang

de erhvervede sig illegale rusmidler, skete det fra et af de tre internetmarkeder; 'kryptomarked', 'åbne net' og 'sociale medier'. Dette skal naturligvis ikke forstås sådan, at der ikke foregår køb og salg af illegale rusmidler på internettet. For det gør der. Pointen er snarere, at salg og erhvervelse af illegale rusmidler på internettet kun fylder en meget lille del i forhold til den samlede mængde af overdragelser/transaktioner, som udgør det danske detailmarked for illegale rusmidler. I afsnittet *(N)online* side 44 kigger vi nærmere på, hvordan dette kan være. Overordnet set kan man sige, at i modsætning til det indtryk, man til tider får i medierne, så er det danske detailmarked for illegale rusmidler på ingen måde gået fra traditionelle offline distributionsmåder til at blive domineret af nye online distributions- og erhvervelsesformer. Besvarelserne i dette studie peger i stedet på, at nok er der kommet en større mangfoldighed af kanaler, hvorfra unge kan erhverve sig illegale rusmidler, men det danske detailmarked for illegale rusmidler er stadig generelt set et meget traditionelt marked. Dette indtryk bekræftes af, at langt de fleste unge får adgang til illegale rusmidler gennem traditionel social distribution, dvs. via deres venner (46 %) og i en vens hjem (22,7 %). Indtrykket bekræftes også af, at når de unge benytter sig af kommercielle kanaler, så spiller traditionelle gadesælgere (12,8 %) og gademarkeder (18,6 %) stadig en væsentlig rolle. Som vi vil se senere, er det dog ikke i alle dele af landet, at åben gadehandel er lige udbredt (se afsnittet *Regionale variationer* side 34).

5.2. Social distribution

Internationale spørgeskemaundersøgelser har igen og igen vist, at når unge skal have fat på særligt cannabis, men også i nogen grad andre illegale rusmidler, så spiller venner og bekendte (f.eks. venner af venner) en meget stor rolle (Caulkins & Pacula 2006; Duffy mfl. 2008; Nicholas 2008; Grigg mfl. 2015; Aldridge mfl. 2011). Som tidligere nævnt kaldes udveksling af stoffer mellem venner, bekendte, partnere, familiemedlemmer og

kollegaer for social- eller netværksbaseret distribution, da denne form for udveksling ikke er motiveret af økonomisk profit og ofte ikke (eller kun i mindre grad) involverer penge.

I tråd med de internationale tendenser så spiller social netværksbaseret distribution også en meget central rolle, når danske unge erhverver sig illegale rusmidler. Tabel 3 viser de forskellige sociale distributionskanaler, som der blev spurgt til i denne undersøgelse. Lægger man besvarelsene sammen, viser det sig, at 56,8 % af de adspurgte unge svarede, at sidste gang, de erhvervede sig illegale rusmidler, skete dette gennem social distribution. Betydningen af personlige sociale netværk i distributionen af illegale rusmidler underbygges også af, at 31,7 % af de adspurgte svarede, at sidste gang, de fik adgang til illegale rusmidler, foregik dette enten i en vens hjem, i eget hjem eller i en bekendts hjem.

Det er dog ikke alle sociale distributionskanaler, der er lige vigtige. Besvarelsene viser, at når de unge får adgang til illegale rusmidler gennem deres sociale netværk, så spiller 'venner' (46 %) den klart vigtigste rolle, efterfulgt af 'bekendte' (7,7 %) og 'partnere' (kæreste/ægtefælle) (1,9 %). Til sammenligning spiller 'kollegaer' (0,6 %) og 'anden familie' (0,6 %) kun en meget lille rolle.

Tabel 3. Erhvervelse af illegale rusmidler via sociale netværk

	Procent %	Antal personer
Ven	46	307
Kollega	0,6	4
Bekendt	7,7	50
Partner	1,9	14
Anden familie	0,6	4
I alt	56,8	379

Når danske unge får fat på stoffer gennem deres venner, så foregår dette, som vist i tabel 4, oftest i en vens hjem (44,8 %). Når unge får fat på stoffer gennem en bekendt, så foregår dette ofte i en bekendts hjem (21,2 %).

Tabel 4. Fra ven og bekendt, men hvor?

	Fra ven %	Fra bekendt %
I eget hjem	5,8	4,0
Sælgers hjem	1,8	1,9
Vens hjem	44,8	7,3
Bekendts hjem	2,8	21,2
Gademarked	6,4	18
Online åbne net	0,4	0,0
Sociale medier	1,0	0,0
Aftalt offentligt sted	8,9	15,5
Koncert/festival/musikevent	5,4	8,2
Natklub/bar/cafe	6,7	9,3
Andet	10,1	11,0
Ønsker ikke at svare	5,9	3,7

Selvom ven-til-ven distribution af stoffer i overvejende grad er et fænomen, der udspiller sig i det private rum (f.eks. en vens hjem), så kan ven-til-ven distribution også spille en væsentlig rolle i flowet af stoffer i mere halvoffentlige rum som f.eks. en bar eller natklub. Data viser, at af de 33 personer, som erhvervede sig stoffer på en 'natklub/bar/cafe', så var der 60,3 % af disse, der fik fat på stofferne via en ven, og 14,1 %, der fik via en bekendt. Vores undersøgelse kan ikke svare på, i hvilket omfang der indgår penge og betaling, når unge erhverver sig stoffer via deres sociale netværk. At penge kan indgå i social distribution af illegale rusmidler bekræftes dog af fund fra den danske Natklubundersøgelse (Järvinen mfl. 2010). Dette studie viste, at 16 % af de 'rene hashbrugere', der deltog i dette studie, svarede, at de plejede at købe hash af deres venner, mens 52 % af brugerne af 'hårde stoffer' fortalte, at de plejede at købe stoffer fra deres venner. Som

tidligere nævnt kunne deltagerne i Natklubundersøgelsen afkrydse flere svarmuligheder. I Natklubundersøgelsen svarede 73 % af de 'rene hashbrugere' således også, at de plejer at få hash gratis fra deres venner, mens 52 % af brugerne af hårde stoffer svarede, at de plejer at få stoffer gratis fra deres venner. (Demant 2010, s. 185). Pointen er formentligt, at når unge erhverver sig stoffer gennem deres personlige sociale netværk, så kan udvekslingen sommetider involvere mindre pengebeløb og sommetider ikke.

5.3. Kommerciel distribution

Vender vi blikket mod de rene eller primært kommercielle kanaler, hvorfra de unge erhverver sig illegale rusmidler, så svarede samlet set 26 % af deltagerne, at sidste gang, de erhvervede sig illegale rusmidler, skete dette via en kommerciel sælger. Ligesom med de sociale distributionskanaler er det ikke alle kommercielle distributionskanaler, som er lige populære. Besvarelserne i tabel 5 viser, at flest unge (12,8 %) erhvervede sig illegale rusmidler fra en gadesælger, efterfulgt af fra et 'bud' (7,6 %), fra en 'kendt sælger' (5,2 %) og færrest erhverver sig stoffer fra en sælger 'online' (0,4 %).

Tabel 5. Erhvervelser af illegale rusmidler fra kommercielle sælgere

	Procent %	Antal personer
Gadesælger	12,8	78
Bud	7,6	46
Kendt sælger	5,2	36
Online	0,4	2
I alt	26	162

Som tidligere nævnt peger tallene i dette studie på, at det danske detailmarked for illegale rusmidler i langt overvejende grad er domineret af traditionelle distributions- og erhvervsformer. Dette indtryk bekræftes også af de unges svar på, *hvor* de sidst erhvervede

sig stoffer. Som tabel 6 viser, svarede 18,6 %, at de havde fået fat på de illegale rusmidler på et gademarked, mens blot samlet set 2 % havde fået fat på stofferne via et af de tre onlinemarkeder: kryptomarked, det åbne net og det social medie-markedet. Antallet af personer, der erhvervede sig stoffer fra onlinemarkedet, er også klart lavede end antallet personer, der fik fat på stoffer på enten på en 'natklub/bar/cafe' (5,1 %) og til en 'koncert/festival/musikevent' (3,6 %).

Tabel 6. Hvor foregår kommerciel erhvervelse af illegale rusmidler

	Procent %
Gademarked	18,6
Kryptomarkeder	0,0
Online åbne	0,4
SoMe	1,6
Aftalt offentligt sted	15,1
Koncert/festival/musikevent	3,6
Natklub/bar/cafe	5,1

Af de såkaldte 'nye' markedsformer (internetmarkedet & budservicemarkedet) er budservicemarkedet det klart mest dominerende. Når de unge erhverver sig stoffer via de tre mest populære kommercielle kanaler - 'gadesælgere', 'bude' og 'kendte sælgere' -, så foregår dette, som vist i tabel 7, for førstnævntes tilfælde ikke overraskende oftest på et 'gademarked' (83,2 %). Det er heller ikke overraskende, at når de unge erhverver sig stoffer via et bud, så foregår overdragelsen af stoffer som oftest på et 'aftalt offentligt sted' (67,2 %). Det er mere overraskende, at for de personer, der har erhvervet stoffer fra en 'kendt sælger', så sker dette i overvejende grad på et aftalt offentligt sted (45,2 %) eller på et gademarked (33,9 %). Dette er overraskende, fordi det offentlige rum og gade-

markedet i forskningslitteraturen ofte betegnes som steder, hvor relationen mellem stofkøbere og -sælgere er upersonlig og karakteriseret ved fjernhedsrelationer. En forklaring kan være, at nogle unge over tid har opbygget en tættere relation til en bestemt gademarkedssælger eller til en sælger, der tilbyder bududlevering til aftalte steder i der offentlige rum, hvorfor nogle unge anser disse personer, som sælgere de kender.

Tabel 7. Fra gadesælgere, bude, kendte sælgere, men hvor?

	Fra gadesælgere (n78)	Fra bude (n46)	Fra kendt sælgere (n36)
I eget hjem	3,8	4,4	2,9
Sælgers hjem	1,1	0,0	2,7
Vens hjem	1,3	5,2	0,0
Bekendts hjem	0,0	3,8	0,0
Gademarked	83,2	6,9	33,9
Online åbne net	0,0	0,0	0,0
Sociale medier	0,9	4,5	10,2
Aftalt offentligt sted	6,3	67,2	45,2
Koncert/festival/musikevent	1,5	0,0	0,0
Natklub/bar/cafe	1,4	2,9	0,0
Andet	0,0	5,1	5,2
Ønsker ikke at svare	0,6	0,0	0,0

5.4. Regionale variationer

Det overordnede stofmarked i Danmark er ikke blot differentieret mellem forskellige markedstyper og distributionsformer. Vores data viser også, at der er væsentlige regionale variationer. Tabel 8 er en oversigt over de unges erhvervelsesmønstre fordelt på de fem regioner - Region Nordjylland (Nord), Region Midtjylland (Midt), Region Syddanmark (Syd), Region Hovedstaden (Hovedstad) og Region Sjælland (Sjælland) -, hvor deltagerne havde bopælsadresse på besvarestidspunktet. Besvarelserne viser, at erhvervelse af stoffer via en 'ven' er det klart mest dominerende i alle de fem regioner. Besvarelserne

viser imidlertid også, at erhvervelse fra en gadesælger er klart mest udbredt i Region Hovedstaden (21,8 %), efterfulgt af Region Sjælland (14,8 %), mens denne form for erhvervelse er meget mindre udbredt i de andre regioner og endda meget lav i Region Midtjylland (0,9 %). Forklaringen herpå er formentlig, at en væsentlig del af de deltagere, som havde bopæl i Østdanmark, foretog deres seneste erhvervelse af stoffer på Christiania, som er Københavns og Danmarks ubetinget største åbne gademarked for cannabis. Selvom gadesalg også findes i andre danske byer, så har man ikke her på samme måde store åbne gademarkeder. I Region Midtjylland synes gadesalg eksempelvis i dag at spille en meget lille rolle, når unge erhverver sig stoffer. Til gengæld viser tallene, at erhvervelse fra et bud/udbringningssælger næsten er to en halv gange så udbredt blandt deltagerne fra Region Midtjylland, som det er blandt deltagerne fra Region Hovedstaden.

Tabel 8. Regionale variationer i unges erhvervelsespraksis

Regioner	Nord (n=66)	Midt (n=138)	Syd (n=126)	Hovedstad (n=257)	Sjælland (n=59)
Ven	41,3	51,2	48,7	41,9	52,4
Kollega	0	0,7	1,5	0,3	0
Bekendt	15,1	5,0	8,1	6,5	10,0
Partner	1,0	2,2	3,4	1,4	1,6
Anden familie	0	2,3	0	0	1,8
Gadesælger	8,2	0,9	8	21,8	14,8
Kendt sælger	6,2	4,4	4,6	5,8	5,2
Bud	7,3	13,2	9,2	5,3	1,7
Online	1,4	0	1,2	0	0
Andre	5,6	6,9	4,8	4,7	6,9
Ønsker ikke at svare	14,0	13,4	10,6	12,3	5,8
	100%	100%	100%	100%	100%

Generelt set synes budservicemarkedet at spille en noget større rolle, når jyske unge erhverver sig stoffer (Region Midt 13,2 %; Region Syddanmark 9,2 %; Region Nordjylland

7,3 %), end det gør for unge i Østdanmark (Region Hovedstaden 5,3 %; Region Sjælland 1,7 %). At budservicemarkedet er særligt udbredt i Vestdanmark bekræftes også af data fra The Global Drug Survey, som i 2018 spurgte 15.000 stofbrugere på verdensplan, om det var hurtigere at få leveret et gram kokain end en pizza. Mens de hurtigste leveringstider blev registreret i Brasilien og Holland, så viste undersøgelsen, at kiggede man på by/regionsniveau, så blev listen toppet af de tre regioner, som udgør det vestlige Danmark: Region Nordjylland, Region Midtjylland og Region Syddanmark. Her rapporterede ca. 46 % af de adspurgte, at de kunne få kokain leveret på mindre end 30 minutter (Global Drug Survey 2018). Som dette antyder, er budservice i dag en central distributionsmodel på dele af det danske kommercielle marked for illegale rusmidler.

5.5. Forskelle i køn og alder

En anden måde at få indblik i de variationer, som kendetegner det danske detailmarked for illegale rusmidler, er ved at kigge på forskellen mellem mandlige og kvindelige stofbrugeres erhvervelsesmønstre. Som vist i tabel 9 er der en større procentdel af de unge kvinder, som fik fat på stofferne via en ven eller via en partner. Omvendt er der over dobbelt så stor en procentdel af de unge mænd, som erhvervede stoffer fra et bud//udbringningssælger.

Tabel 9. Forskelle i mænds og kvinders erhvervspraksis

Fra hvem?	Mænd (n=389)	Kvinder (n=257)
Ven	43,4	50,6
Kollega	0,7	0,4
Bekendt	7,8	7,6
Partner	1	3,6
Anden familie	0,6	0,8
Gadesælger	13,4	11,6
Kendt sælger	6,1	3,7
Bud	9,4	4,4
Online	0,3	0,4
Andre	5,7	5,1
Ønsker ikke at svare	11,7	11,9

Generelt er der en større procentdel (29,2 %) af de unge mænd, som siger, at de erhvervede sig stoffer fra en kommerciel sælger ('gadesælger', 'kendt sælger', 'bud', 'online'), mens dette tal for de unge kvinder er 20,1 %. Omvendt er der en større procentdel af de unge kvinder (63 %), der erhvervede sig stoffer via deres sociale netværk ('ven', 'kollega', 'bekendt', 'partner', 'anden familie'), mens dette tal for de unge mænd er 53,5 %. At kvinder er mere tilbøjelige end mænd til at erhverve sig stoffer fra deres sociale netværk er ikke overraskende, da forskning har vist, at mange stofbrugsmiljøer er gennemsyret af relativt traditionelle kønsrollemønstre, hvor mænd ofte indtager rollen som 'forsynere' i relationen til deres kvindelige venner og partnere (Maher & Hudson 2007). Det er imidlertid interessant, at en næsten lige stor procentdel af mændene og kvinderne svarede, at de erhvervede sig stoffer fra en gadesælger. Dette fund peger på en vis kønslighed i visse dele af det danske stofmarked.

Ser vi på forskellene mellem den yngre gruppe af deltagere (de 15-19-årige) og den ældre gruppe (de 20-25-årige), så viser besvarelsene i tabel 10, at en langt større procentdel af

de 15-19-årige (52 %) erhverver sig stoffer fra en ven. For de 20-25-årige er dette tal blot 42,2 %. Omvendt er der en større procentdel af de 20-25-årige, der erhvervede sig stoffer fra et bud (10,4 %), mens dette tal for de 15-19-årige kun er 3,1 %.

Tabel 10. Forskelle i alder

Fra hvem?	15-19 år (n=281)	20-25 år (n=365)
Ven	52	42,2
Kollega	0,3	0,7
Bekendt	5,9	8,8
Partner	0,9	2,6
Anden familie	0,4	0,8
Gadesælger	13,6	12,3
Kendt sælger	4,3	5,8
Bud	3,1	10,4
Online	0	0,6
Andre	5,1	5,7
Ønsker ikke at svare	14,4	10,2

Besvarelserne viser, at der generelt er en større procentdel af de 15-19-årige (59,5%), der erhvervede sig stoffer via deres social netværk ('ven', 'kollega', 'bekendt', 'partner', 'anden familie'). For de 20-25-årige er dette tal 55,1 %. Omvendt er der en større procentdel af de 20-25-årige (29,1 %), der erhvervede sig stoffer fra en kommerciel sælger ('gadesælger', 'kendt sælger', 'bud', 'online'), mens dette tal for de 15-19-årige er 21 %. Besvarelserne peger således på, at i takt med at stofbrugere bliver ældre, sker der for nogle en gradvis bevægelse, hvor erhvervelse af stoffer via ens sociale netværk erstattes eller suppleres med erhvervelse fra kommercielle sælgere. Sammenholdt med tallene i tabel 9 synes denne bevægelse at være mere udpræget blandt de unge mænd end blandt de unge kvinder.

5.6. Forskelle mellem unge der har et rekreativt, jævnligt eller skadeligt forbrug

Frekvensen og måden, unge forbruger illegale rusmidler, kan variere meget. I det følgende beskriver vi forskelle i erhvervelsesmønstrene mellem de unge, som det seneste år har haft et 'rekreativt'⁸, 'jævnligt' eller et 'skadeligt' forbrug af henholdsvis cannabis og andre illegale rusmidler end cannabis, dvs. kokain, amfetamin, ecstasy/MDMA eller andre stoffer.

I forhold til forbruget af cannabis har vi anvendt følgende kriterier:

- *Rekreativt forbrug* – defineres som et forbrug på op til 3 dage den sidste måned.
- *Jævnligt forbrug* – defineres som et forbrug på op til 19 dage den sidste måned.
- *Skadeligt forbrug* – defineres som et forbrug på 20+ dage den sidste måned.

I forhold til forbruget af andre stoffer end cannabis har vi anvendt følgende kriterier:

- *Rekreativt forbrug* – defineres som brugt det sidste år, men ikke den sidste måned.
- *Jævnligt forbrug* – defineres som et forbrug på op til 3 dage den sidste måned.
- *Skadeligt forbrug* – defineres som et forbrug på 4+ dage den sidste måned.

Tabel 11 giver et overblik over forskellene i erhvervelsesmønstrene mellem de unge, som det seneste år har haft et 'rekreativt', 'jævnligt' eller 'skadeligt' forbrug af cannabis.

⁸ I forskningslitteraturen associeres begrebet 'rekreativt forbrug' hverken med afhængighed eller misbrug, men henviser derimod til et forbrug, som er afgrænset til bestemte tidsperioder og kontekster såsom week-ender, fritidssfæren, fester og nattelivet (Plant & Plant 1997).

Tabel 11. Forskelle mellem forskellige brugere af cannabis

Cannabis	Rekreativt forbrug (n=471)	Jævnligt forbrug (n=64)	Skadeligt forbrug (n=56)
Ven	53,7	21,5	14,9
Kollega	0,6	0	1,5
Bekendt	6,7	4,4	12,1
Partner	2,3	0	2,9
Anden familie	0,9	0	0
Gadesælger	12,1	16,1	18,9
Kendt sælger	3,1	18,1	4,7
Bud	6,6	16	9,9
Online	0	1,4	0
Andre	4,8	4,5	12,4
Ønsker ikke at svare	9,2	18,1	22,7

Tabel 11 viser, at blandt cannabisbrugere er de unge, som det seneste år har haft et 'rekreativt forbrug' af cannabis, mest tilbøjelige til at erhverve sig stoffer fra en ven (53,7 %). Dette harmonerer med fund fra Natklubundersøgelsen (Järvinen mfl. 2010), som fandt, at blandt de unge, der alene havde prøvet hash, var der 73 %, som svarede, at de plejede at få hash gratis fra deres venner. Som også påpeget af Demant (2010), afspejler disse tal formentlig det faktum, at en del unge hashrygere kun ryger i situationer, hvor de bliver tilbudt at ryge med på en joint. Erhvervelse via en ven er markant mindre for de unge, som det seneste år har haft et 'jævnligt' (21,5 %) og især et 'skadeligt' (14,9 %) forbrug af cannabis. Disse grupper er i stedet langt mere tilbøjelige til at erhverve sig stoffer gennem kommercielle kanaler. Blandt gruppen af unge med et 'rekreativt forbrug' af cannabis, er der således i alt 21,8 %, der sidste gang erhvervede sig stoffer via en 'gadesælger', 'kendt sælger', 'bud' eller 'online', mens dette tal for gruppen af unge med et 'jævnligt forbrug' af cannabis er 51,6 %. Måske lidt overraskende er erhvervelse via kommercielle kanaler noget lavere blandt de unge, som har et skadeligt forbrug (33,5 %), end blandt de unge, der har et jævnligt forbrug af cannabis.

En del af deltagerne har udelukkende anvendt cannabis det seneste år, og ikke andre illegale rusmidler. Tabel 12 viser en oversigt over deres erhvervelsesmønstre. Som man kan se af tallene, er der stort overensstemmelse set mellem disse unges erhvervelsesmønstre og de unge, som i tabel 11 kategoriseres som havende et rekreativt forbrug.

Tabel 12. Udelukkende brugt cannabis det seneste år

	Kun brugt cannabis, ikke andre stoffer (n=438)
Ven	50,6
Kollega	0,6
Bekendt	6,9
Partner	2,5
Anden familie	1,0
Gadesælger	13,7
Kendt sælger	2,7
Bud	4,7
Online	0
Andre	6,6

Tabel 13 giver et overblik over forskellene i erhvervelsesmønstrene mellem de unge, som det seneste år har haft et 'rekreativt', 'jævnligt' eller 'skadeligt' forbrug af andre stoffer end cannabis. Dvs. amfetamin, ecstasy, MDMA, kokain eller andet.

Tabel 13. Forskelle mellem forskellige brugere af andre stoffer

Andre stoffer	Rekreativt forbrug (n=100)	Jævnligt forbrug (n=69)	Skadeligt forbrug (n=37)
Ven	44,1	32,4	26,1
Kollega	0	1,3	0
Bekendt	8,3	8,6	13,7
Partner	1,7	0	0
Anden familie	0,0	0	0
Gadesælger	14,7	4,1	14,5
Kendt sælger	7,6	12,5	13,2
Bud	11,0	17,6	10,6
Online	1,3	0	2,4
Andre	3,3	3,0	3,6
Ønsker ikke at svare	8,0	20,6	15,9

Tabel 13 viser, at på tværs af de tre kategorier, er 'venner' også den klart mest anvendte kanal blandt brugerne af rusmidler som amfetamin, ecstasy, MDMA, kokain og andet. Ikke overraskende er erhvervelse fra en ven mere udbredt blandt de unge, som har et rekreativt forbrug af andre stoffer end cannabis, end det er blandt de unge, som har et skadeligt forbrug af andre stoffer end cannabis. Selv blandt sidstnævnte er 'ven' imidlertid den mest brugte erhvervelseskanal. Dette kunne antyde, at netværksbaseret social distribution ikke er afgrænset til cannabiskulturen, men også spiller en meget væsentlig rolle, når danske unge erhverver sig andre typer af stoffer. Ser vi på det kommercielle markedet (gadesælger, kendt sælger, bud, online), er det slående, at der er næsten lige som mange rekreative brugere, som erhverver sig stoffer via en gadesælger, som der er blandt de brugere, der har et skadeligt forbrug. Generelt er der flere af de unge med et jævnlige forbrug, som sidste gang erhvervede sig stoffer fra en 'kendt sælger' (12,5 %) og fra et 'bud' (17,6 %), end der er blandt gruppen af unge med et rekreativt forbrug af andre stoffer end cannabis. Et yderligere interessant fund er, at gruppen af unge med et

skadeligt forbrug af andre illegale rusmidler end cannabis er næsten fem gange mere tilbøjelig til at erhverve sig stoffer fra en 'kendt sælger' (13,2 %) end personer, der det seneste år udelukkende har brugt cannabis (2,7 %, se tabel 12).

Blandt deltagerne i vores studie er der også nogle, som det sidste år udelukkende har brugt andre stoffer (f.eks. kokain, amfetamin, ecstasy osv.) og ikke cannabis. Nedenstående tabel 14 viser en oversigt over deres erhvervelsesmønstre.

Tabel 14. Udelukkende andre stoffer og ikke cannabis

	Kun brugt andre stoffer end cannabis (n=47)
Ven	48,4
Kollega	0
Bekendt	16,7
Partner	0
Anden familie	0
Gadesælger	3,2
Kendt sælger	7,5
Bud	3,6
Online	2,7
Andre	5,1
Ønsker ikke at svare	12,7

Som man kan se af tallene, er 'ven' og 'bekendt' de mest brugte erhvervelseskanaler for denne gruppe. En forklaring kunne være, at vi her har med en gruppe af unge at gøre, hvis brug af stoffer i høj grad er forbundet med samvær og fester med helt bestemte venner eller bekendte.

6. (N)online

Som tidligere nævnt er et af de mest overraskende fund i dette studie, at kun meget få deltagere svarede, at sidste gang de erhvervede sig stoffer, så foregik dette via en online-plattform. I det følgende kigger vi nærmere på nogle af de mulige årsager, som kan forklare den meget lave svarprocent for onlineerhvervelse.

Underrapportering?

Én mulig forklaring på den meget lave svarprocent for onlineerhvervelse kunne være underrapportering. Et argument kunne f.eks. være, at personer, der køber stoffer via internetmarkedet, er særligt risikobevidste sammenlignet med købere på andre markeder, hvorfor flere af disse har valgt at sætte kryds i kategorien 'ønsker ikke at svare'. Argumentet om, at onlinekøbere skulle være særligt risikobevidste, har en vis gangbarhed, når det kommer til personer, der erhverver sig stoffer via det såkaldt kryptomarked. Denne type marked er karakteriseret ved at være beskyttet af avanceret anonymiseringssoftware, hvorfor man må formode, at dette marked i særlig grad appellerer til risikobevidste købere, der vil være mere tilbøjelige til ikke at ville svare på et åben-net-spørgeskema som det, der er brugt i denne undersøgelse. Selvom der kan være en vis underrapportering blandt kryptomarkedskøberne, så er det meget usandsynligt, at dette i nogen væsentlig grad kan forklare den relativt lave forekomst af unge, der køber deres stoffer på nettet. Andre studier har nemlig vist, at antallet af kryptomarkedkøbere ikke er særlig stor. Aldridge og Décary-Hétu har f.eks. påpeget, at kryptomarkeder kun udgør 'en lille bitte del af den globale stofhandel' (2016, s. 8), og Demant og Munksgaard konkluderer i deres studie af danskeres køb og salg på kryptomarkeder, at: 'Det er muligt, at stoffer både socialt og geografisk er lettere tilgængelige i Danmark, hvorfor danskere simpelthen ikke

behøver at bestille narkotika online' (2017, s. 44). Mens kryptomarkedskøbere i et vist omfang udgør en gruppe af særligt risikobeviste stofbrugere, så er der ikke meget, der tilsiger, at personer, som køber stoffer på sociale medier som Facebook, Snapchat og Instagram, skulle være særligt risikobeviste. Tværtimod kunne man argumentere for, at køb af stoffer på Facebook, som ifølge Demant mfl. (2019) er et af de mest populære sociale mediemarkeder i Danmark, kræver en vis risikovillighed, da det er almindeligt kendt, at Facebook registrerer al kommunikation på deres platform. Herudover har både medierne og politiet i de senere år fokuseret meget på Facebookhandlen, men desuagtet fortsætte handlen her. På denne baggrund må man antage, at personer, der køber stoffer på de sociale medier, er (mindst) lige så villige til at svare på et spørgeskema som andre typer stofkøbere. Det er derfor usandsynligt, at underrapportering blandt onlinekøbere i nogen væsentlig grad skulle være forklaring på den lave forekomst af onlineerhvervelse.

Gemmer onlinekøberne sig i andre kategorier?

En anden mulig forklaring på den meget lave svarprocent for onlineerhvervelse kan være, at en del af onlinekøberne 'gemmer sig' i andre svarkategorier. Det er f.eks. muligt, at nogle onlinekøbere findes i kategorien 'andre'. I fra-hvem-spørgsmålet havde deltagerne mulighed for i prosaform at beskrive, hvem 'andre' dækker over i deres besvarelser. En gennemgang af disse besvarelser viser, at kun én af de personer, der har uddybet deres besvarelse, har erhvervet sig stoffer online. Der er således usandsynligt, at stort antal onlinekøbere er gemt i kategorien 'andre'.

En anden mulighed er, at nogle reelle onlinekøbere gemmer sig i kategorien 'bud/udbringningssælger'. Mens budservicemarkedet tidligere i alt overvejende grad var karak-

teriseret ved, at sælgere og købere kommunikerede ved hjælp af traditionelle mobiltelefoner, dvs. almindelige telefonopkald og SMS'er (Curtis mfl. 2002), så har nyere forskning vist, at nogle bude er begyndt at anvende krypterede sociale medie apps som Wickr og Signal, der kan downloades på smartphones (Moyle mfl. 2019; Bakken & Demant 2019; Demant mfl. 2019). I de senere år har danske medier også jævnligt rapporteret om forekomsten af dette fænomen (Politiken 2019; TV 2 2020). Som tidligere nævnt foregår handlen med stoffer på budservicemarkedet typisk ved, at en køber kontakter en sælger enten via telefon eller ved brug af en app, hvorefter sælgeren leverer stofferne på aftalt sted, som kan være køberens hjem, en parkeringsplads eller et andet givent sted. Set i lyset af det ovenstående er det muligt, at nogle af de personer, der på fra-hvem-spørgsmålet har svaret 'bud/udbringningssælger', har anvendt en social medie-app i deres kommunikation med sælgeren. Det er også muligt, at nogle af disse app-brugere i det efterfølgende *hvor*-spørgsmål ikke har valgt svarkategorien 'Sociale medier (f.eks. Facebook, Snapchat & apps)'⁹, men i stedet har valgt at svare 'et aftalt offentligt sted'. Selvom om disse svarpersoner er reelle onlinekøbere, er det således ikke sikkert, at de alle har valgt mindst én af onlineoptionerne i enten fra-hvem-spørgsmålet eller i hvor-spørgsmålet. Deres erhvervelse vil således ikke fremgå som internetbaseret. Man må derfor formode, at det reelle tal for internetbaseret erhvervelse er lidt højere end den helt ekstremt lave forekomst af onlineerhvervelse af onlineerhvervelse, som dette studie fandt. I hvor stor grad, denne fejlkilde har betydning for det overordnede billede, kan ikke fastlægges nøjagtigt. Der er dog flere ting, som taler for, at denne fejlkilde måske ikke er så stor, som man

⁹ En opgørelse viser dog, at to ud af de 46 personer, der på 'fra-hvem-spørgsmålet' svarede 'bud', i det efterfølgende 'hvor-spørgsmål' faktisk har svaret 'Sociale medier (f.eks. Facebook, Snapchat & apps)'. Dette svarer til 4,5 %, tabel 7.

umiddelbart skulle tro. Kvalitative studier af det danske budservicemarked for illegale rusmidler har f.eks. vist, at selvom nogle udbringningssælgere i de senere år er begyndt at anvende krypterede apps, så spiller brugen af traditionelle mobiltelefoner, dvs. ikke-internetbaseret kommunikation via alm. telefonopkald og SMS'er, stadig en meget stor rolle, når sælgere og købere koordinerer handler (Søgaard mfl. 2019). I 2018 foretog forskere fra Center for Rusmiddelforskning et interviewbaseret studie af 21 aktive udbringningssælgere. Deltagerne i dette studie var alene udvalgt på baggrund af, at de var aktivt involveret narkotikasalg, hvor bududlevering af stoffer var et element. Hvilken type teknologi, udbringningssælgerne anvendte til at kommunikere med kunderne, var et empirisk spørgsmål, der skulle undersøges. Studiet viste, at udbringningssælgerne udelukkende gjorde brug af meget traditionelle 'offline' mobiltelefoner og taletidskort, der kan købes og bruges anonymt (Søgaard mfl. 2019; Søgaard 2020). Senere lavede forskere fra Center for Rusmiddelforskning yderligere et kvalitativt studie med deltagelse af 28 stofbrugere, som har erfaring med at købe stoffer fra udbringningssælgere. Deltagerne boede i to af de største danske byer. Igen var udvælgelseskriteriet ikke stofbrugernes brug af en bestemt teknologi, men derimod blot at de skulle have førstehåndserfaring med at købe stoffer fra et bud/udbringningssælger. Som nedenstående skema viser, var et af fundene i dette studie, at køberne i langt overvejende grad anvendte telefonopkald og SMS'er i kommunikationen med udbringningssælgerne.

Anvendt teknologi	Bruger <u>kun</u> alm. telefonopkald/ SMS'er	Bruger primært alm. telefonopkald/SMS, men sjældent også apps	Bruger skiftevis apps og telefonopkald/SMS	Bruger <u>kun</u> apps (f.eks. Wickr, Signal, Whatsapp)
Antal deltagere (total 28)	14	6	7	1

(Kilde: Søgaard & Bræmer 2020, se også Søgaard 2019).

Disse kvalitative studier er naturligvis ikke statistisk repræsentative. Alligevel giver interviewene, med i alt 49 danske udbringningssælgere og -købere, et indblik i et dansk budservicemarked, hvor brugen af ikke-internetbaserede kommunikationsteknologier (dvs. alm. telefonopkald og SMS'er) stadig er meget udbredt, hvis ikke det mest udbredte. På denne baggrund af er det rimeligt at antage, at en væsentlig del af de 46 deltagere, som har svaret 'bud' i fra-hvem-spørgsmål i denne undersøgelse, ikke har gjort brug af online-apps i deres kommunikation med sælgeren, hvorfor deres sidste erhvervelse af stoffer derfor ikke skal kategoriseres som internetbaseret.

Spørgeteknik & rekruttering

En tredje mulig forklaring på den ekstremt lave forekomst af onlineerhvervelse handler om den måde, der er blevet spurgt i denne undersøgelse. Der er ingen tvivl om, at hvis vi, frem for at spørge til *seneste* erhvervelse, i stedet havde valgt at spørge deltagerne mere bredt om, hvilke forskellige erhvervelseskanaler de (nogensinde) har anvendt, så ville svarprocenten for onlineerhvervelse have været højere. Blandt deltagerne i dette studie kan der således sagtens være deltagere, som både har prøvet, og som indimellem benytter onlinekanaler til at erhverve sig illegale rusmidler. Dette er dog naturligvis ikke det samme som, at onlineerhvervelse er en primær måde, hvorpå de får adgang til stoffer. Når man spørger ind til personers seneste erhvervelse, får man imidlertid et ret godt billede af de unges *nuværende* og *mest* typiske adfærd.

En fjerde mulig forklaring handler om den måde deltagerne er rekrutteret. I denne undersøgelse har vi anvendt en tilgang, hvor vi kontaktede en repræsentativ udvalgt gruppe og inviterede disse til at deltage i undersøgelsen. Hvis man i stedet havde anvendt en tilgang, hvor unge selv skulle vælge undersøgelsen til (self-nominated respondents), som

man f.eks. gør i The Global Drug Survey, så er det muligt, at forekomsten af interneterhvervelse ville have været højere. Ulempen ved en sådan 'self-nominated-tilgang' er dog, at ens fund primært kommer til at handle om de unge, som interesserer sig for illegale rusmidler, frem for et billede af hvad der er normalpraksissen for flertallet af unge.

Måske internettet bare ikke spiller så væsentlig rolle for det store flertal?

Dette leder os til den sidste mulige forklaring på den meget lave svarfrekvens for onlineerhvervelser. Måske internetmarkedet og internetbaseret erhvervelse af illegale rusmidler simpelthen bare ikke spiller en særlig stor en rolle, når flertallet af danske unge erhverver sig stoffer. Som tidligere nævnt skal dette naturligvis ikke forstås sådan, at der ikke foregår køb og salg af illegale rusmidler på internettet. For det gør der. Det kan f.eks. ikke udelukkes, at de unge, der erhverver sig stoffer via internetplatforme, køber stoffer oftere end de personer, der ikke bruger internettet. Dette vil kunne forklare, hvorfor internethandlen er i vækst til trods for, at internetbaseret erhvervelse kun fylder en meget lille del set i forhold til de mange andre måder, som flertallet danske unge i dag erhverver sig illegale rusmidler på. Nok er Danmark et af verdens mest digitaliserede samfund, og et af de lande hvor flest mennesker har adgang til internettet. Men når det kommer til markedet for illegale rusmidler, så tyder vores studie ikke på, at internettet er en 'gamechanger', som det somme tider hævdes i medierne (TV 2 2020). Det kan internettet måske blive i fremtiden, men det er det ikke endnu! Ser man på den nuværende situation, så peger fundene i vores studie på, at internettets udbredelse ikke i væsentligt omfang har forandret den måde, hvorpå flertallet af unge oftest erhverver sig stoffer. Det er derimod formentligt mere retvisende at tænke internetbaseret stofhandel, som et mindre og sporadisk brugt supplement til de langt mere dominerende traditionelle offline måder, hvorpå flertallet af danske unge i dag får adgang til illegale rusmidler.

Dette studies fund, at internetbaseret erhvervelse spiller en relativ beskedent rolle i det overordnede billede, bekræftes i nogen udstrækning af fund fra Ungeprofilundersøgelsen. I dag findes der desværre ingen offentliggjorte udgivelser ud over Ungeprofilundersøgelsens samlede fund i forhold til unges erhvervelse af illegale rusmidler. En af de udgivelser, som findes, viser imidlertid, at ud af de ca. 49.000 unge, der deltog i 2016-Ungeprofilundersøgelsen, så havde 9.169 personer prøvet hash (svarende til 18 %). Af disse svarede 8.985 personer (98 %), at de plejede at erhverve sig hash fra 'diverse' offline kanaler (fra 'andre der tilbyder', 'venner', 'personer i lokalområdet', 'dyrker selv' og 'åbent gademarked'). Blot 260 personer (3 %) svarede, at de plejede at erhverve sig stoffer fra sociale medier, og 123 personer (1 %) svarede, at de plejede at erhverve sig stoffer fra mørkenettet¹⁰ (Demant mfl. 2018). Når det kommer til unges erhvervelse af hash, så peger Ungeprofilundersøgelsens fund således også på, at onlineerhvervelse spiller en relativ beskedent rolle. Desværre findes der ingen udgivet samlet oversigt over Ungeprofilundersøgelsens fund i forhold til, hvordan unge erhverver sig andre illegale rusmidler end hash. Der findes dog udgivelser, hvor man zoomer ind på den mindre gruppe af folkeskoleelever, der har prøvet andre stoffer end hash. I 2016 drejede dette sig om 363 personer, svarende til 1,3 % af det samlede antal folkeskoleelever, der deltog i Ungeprofilundersøgelsen. Af disse 363 personer, svarede 90 % (326 personer), at de har købt andre stoffer end hash fra 'diverse' offline kanaler. 13 % (46 personer) svarede, at de har købt andre stoffer end hash på de sociale medier, og 13 % (46 personer) svarede, at de har købt andre stoffer end hash på mørkenettet (Demant mfl. 2018). Ser man snævert på den lille gruppe af folkeskoleelever, som har prøvet andre stoffer end hash, så ligger Ungeprofilundersøgelsens fund for

¹⁰ I vores rapport er 'mørkenettet' benævnt 'kryptomarked'.

onlineerhvervelse umiddelbart væsentligt højere end tallene i vores undersøgelse. En del af forklaringen på dette skal findes i de spørgeteknikker, som er anvendt i de to undersøgelser. I Ungeprofilundersøgelsen blev deltagerne, som tidligere nævnt, spurgt meget generelt; 'hvordan får du fat på' (andre stoffer end hash), og de havde mulighed for at afgive flere svar, hvorfor den samme person kan have svaret, at hun har prøvet at erhverve sig stoffer *både* fra 'diverse' offline kanaler *og* via 'sociale medier' *og* fra 'mørkenettet'¹¹. I vores studie blev deltagerne udelukkende spurgt til deres seneste erhvervelse, hvorfor de kun havde mulighed for at afgive ét svar. Havde vi anvendt samme spørgeteknik, som benyttes i Ungeprofilundersøgelsen, ville svarprocenten for onlineerhvervelse i vores studie, som også tidligere nævnt, formentligt have været højere. Hvis det omvendte havde gjort sig gældende, er det også meget sandsynligt, at svarprocenten for onlineerhvervelse blandt de af Ungeprofilundersøgelsens folkeskoleelever, som har prøvet andre stoffer end hash, ville have været betydeligt lavere.

Opsummerende er det vores konklusion, at ser man på den overordnede situation i Danmark i dag, så har internettets udbredelse ikke i væsentligt omfang forandret den måde, flertallet af unge oftest erhverver sig illegale rusmidler.

¹¹ På grund af den anvendte spørgetilgang er der en reel mulighed for, at de 46 personer, der i Ungeprofilundersøgelsen svarede, at de købte andre stoffer end hash via sociale medier, fuldstændigt eller i vidt omfang er de samme 46 personer, som svarede, at de købte på mørkenettet.

7. Praktiske implikationer og fremtidig forskning

Fundene i dette studie kan være anvendelige for praktikere og for udviklingen af politikker og lovgivning.

I forhold til praktikere, der arbejder med primær forebyggelse og unge mennesker, kan fundene i dette studie give en pejling af, hvor man bedst og mest klogt bruger sin ressource. Selvom det naturligvis er vigtigt, at man i det forebyggende arbejde har fokus på nye udviklinger, såsom køb og salg via onlineplatforme, så peger fundene i dette studie på, at man gør klogt i ikke at stirre sig blind på disse nye medier. Det danske detailmarked for illegale rusmidler er stadig generelt set et meget traditionelt marked, og de primære kanaler, hvorigennem danske unge får adgang til cannabis, men også andre illegale rusmidler, er stadig deres venner, efterfulgt af gadesælgere, bekendte og bude. Det er her, man bør lægge det primære forebyggende arbejde.

Fundene i dette studie kan også anvendes til at informere udviklingen af politikker og spørgsmål om eventuelle lovændringer. I forhold til sidstnævnte har folketingets partier i det seneste år diskuteret, om man skal ændre retsplejeloven således, at politiet får udvidede muligheder til anvende agenter til blandt andet at pågribe småskala narkotikasælgere, der opererer på internettet (Folketinget 2020). Den foreslåede ændring af retsplejeloven er et markant skridt, da brugen af agenter, der forsøger at arrestere stofsælgere ved at foregive at være købere, historisk set i Danmark har været reserveret til retsforfølgelsen af organiseret kriminalitet. Baggrunden for denne lovændring har blandt andet været et voksende mediemæssigt fokus på onlinebaseret handel med stoffer. Fundene i dette studie peger imidlertid ikke på, at der er en brændende platform i form af et meget stort antal

unge, som er begyndt at købe deres stoffer online. Tværtimod rejser fundene i denne undersøgelse spørgsmålet: Er den foreslåede lovændring i højere grad drevet af medieåret moralsk panik frem for faktuelle udviklinger i stofmarkedet og i unges erhvervelsesmønstre?

Slutteligt peger vores studie på behovet for mere forskning, som på dybdegående vis forsøger at kortlægge centrale mønstre og udviklingstendenser i det danske detailmarked for illegale rusmidler, herunder hvordan unge erhverver sig illegale rusmidler. I rapporten har vi forsøgt at være eksplicite omkring nogle af dette studies styrker og mangler. Vi håber derved, at studiet kan virke som inspiration for fremtidig forskning. I fremtidige spørgeskemaundersøgelser om unges erhvervelsesmønstre kan man med fordel udvide paletten af tematikker, som undersøges. Udover at spørge til hvilken 'kanal' de unge benyttede ved deres seneste erhvervelse, vil det også være givtigt at spørge om, hvilke erhvervelseskanaler de derudover har erfaring med; præcist hvilken type stof de erhvervede sig sidste gang, og hvad de unge lægger vægt på, når de vælger én kanal frem for en anden (se f.eks. Natklubundersøgelsen). Herudover kunne man spørge til priser, i hvilken grad de unge oplever, at forskellige stoffer er (let) tilgængelige, de unges oplevelse af stoffernes renhed og potens, og i hvilket omfang de har oplevet vold eller trusler i forbindelse med specifikke måder at erhverve sig illegale rusmidler. Alt dette ville være vigtig information i forhold til bedre at kunne monitorere centrale udviklinger på det illegale danske stofmarked.

8. Bilag

Spørgsmål 1:

- Inden for det sidste år, sidste gang du erhvervede dig illegale rusmidler, hvem købte/fik du det fra?

Svarkategorierne som de fremstod i spørgeskemaet:

- Ønsker ikke at svare
- Ven
- Arbejdskollega
- Bekendt
- Partner (kæreste/ægtefælle)
- Anden familie
- Gadesælger
- Kendt sælger
- Bud/udbringningssælger
- Online
- Andre
 - a. Specificer: _____

Spørgsmål 2:

- Inden for det sidste år, sidste gang du erhvervede dig illegale rusmidler, hvor købte/fik du det?

Svarkategorierne som de fremstod i spørgeskemaet:

- Ønsker ikke at svare
- I eget hjem
- Sælgers hjem
- Vens hjem
- Bekendts hjem
- Gademarked
- Onlinekryptomarked ('mørke'net/deep web)
- Online åbne net
- Sociale medier (f.eks. Facebook, Snapchat, apps)
- Et aftalt offentligt sted (f.eks. parkeringsplads, park, togstation)
- Arbejde
- Koncert/festival/musikevent
- Natklub/bar/café
- Andet

9. Referencer

- Aldridge, J., Measham, F., Parker, H. & Williams, L. (2011). *Illegal leisure revisited: changing patterns of alcohol and drug use in adolescents and young adults*. London: Psychology Press.
- Aldridge, J. & Décary-Héту, D. (2016). Hidden wholesale: The drug diffusing capacity of online drug cryptomarkets. *International Journal of Drug Policy*, 7–15.
- Bakken, S.A. & Demant, J.J. (2019). Sellers' risk perceptions in public and private social media drug markets. *International Journal of Drug Policy*, 73, 255–262.
- Barratt, M.J. & Aldridge, J. (2016). Everything you always wanted to know about drug cryptomarkets* (*but were afraid to ask). *International Journal of Drug Policy*, 35, 1–6.
- Bond, B., Caulkins, J.P., Scott, N., Kilmer, B. & Dietze, P. (2014). Are users' most recent drug purchases representative? *Drug and Alcohol Dependence*, 142, 133–138.
- Bright, D.A. & Sutherland, R. (2017). “Just Doing a Favor for a Friend”: The Social Supply of Ecstasy through Friendship Networks. *Journal of Drug Issues*, 47(3) 492–504.
- Bræmer, M.H. & Søgaaд, T.F. (i review). ”En mexicansk blondine der sparker røv”. Imitation og innovation i SMS-reklamer for illegale stoffer. *Tidsskriftet Kulturstudier*.
- Caulkins, J.P., & Pacula, R.L. (2006). Marijuana markets: Inferences from reports by the household population. *Journal of Drug Issues*, 36, 173–200.
- Coomber, R. (2010). Reconceptualising drug markets and drug dealers – the need for change. *Drugs and Alcohol Today*, 10(1), 10–13.
- Curtis, R., Wendel, T. & Spunt, B. (2002). *We deliver: The gentrification of drug markets on Manhattan's lower east side, final report*. Rockville, MD: U.S. Department of Justice.
- Demant, J. (2010). Venner, købere og sælgere. I: Järvinen, M., Demant, J. & Østergaard, J. (red.) *Stoffer og natteliv*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Demant, J., Jørgensen, K.E., & Harder, S.K. (2018). *Unge kriminelle adfærd på nettet. Rapport udarbejdet for det Kriminalpræventive Råd*. København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Demant, J.J. & Munksgaard, R. (2017). *Kryptomarkedet i en dansk og skandinavisk kontekst*. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Demant, J., Bakken, S.A., Oksanen, A. & Gunnlaugsson, H. (2019). Drug dealing on Facebook, Snapchat and Instagram: A qualitative analysis of novel drug markets in the Nordic countries. *Drug and Alcohol Review*, 38, 377–385.
- Dickinson, T. (2017). Non-violent threats and promises among closed-market drug dealers *International Journal of Drug Policy*, 42, 7–14.
- Duffy, M., Schafer, N., Coomber, R., O'Connell, L. & Turnbull, P. (2008). *Cannabis supply and young people: 'It's a social thing'*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Dwyer, R. & Moore, D. (2010). Understanding Illicit Drug Markets in Australia. Notes towards a Critical Reconceptualization. *British Journal of Criminology*, 50, 82–101
- Folketinget (2020). *Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven*. Link: https://www.ft.dk/ripdf/samling/20191/lovforslag/1104/20191_1104_som_fremsat.pdf
- Frank, V.A. (2008). Danish drug policy - Shifting from liberalism to repression. *Drugs and Alcohol Today*, 8(2), 26–33.
- Frank, V.A., Christensen, A-S., Villumsen, S. & Dahl, H.V. (2012). Dyrkning af cannabis i Danmark. I: H.V. Dahl & V.A. Frank (red.). *Cannabis - Forbrug, interventioner og marked i Danmark* (s. 147–171). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Grigg, J., Lenton, S., Scott, J. & Barratt, M. (2015). *Social supply of cannabis in Australia*. Canberra: National Drug Law Enforcement Research Fund.
- Global Drug Survey (2018). Link: <https://www.globaldrugsurvey.com/gds-2018>
- Hakkarainen, P., Frank, V.A., Perälä, J. & Dahl, H.V. (2011). Small Scale Cannabis Growers in Denmark and Finland. *European Addiction Research*, 17(3), 119–128.

- Hough, M., Warburton, H., Few, B., May, T., Man, L.-H., Witton, J., mfl. (2003). *A growing market. The domestic cultivation of cannabis*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Järvinen, M., Demant, J. & Østergaard, J. (red.) (2010). *Stoffer og nattelivet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Karlsson, A. & Burns, L. (2017). *Findings from the Illicit Drug Reporting System (IDRS)*. Australian Drug Trends Series no. 181. University of New South Wales: National Drug and Alcohol Research Centre.
- Lader, D. (2016). *Drug Misuse: Findings from the 2015/16 Crime Survey for England and Wales*. London: Home Office.
- Maher, L. & Hudson, S. L. (2007). Women in the drug economy: A metasynthesis of the qualitative literature. *Journal of Drug Issues*, 37(4), 805–826.
- May, T. & Hough, M. (2004). Drug markets and distribution systems. *Addiction Research & Theory*, 12(6), 549–563.
- Moyle, L., Childs, A., Coomber, R. & Barratt, M.J. (2019). #Drugsforsale: An exploration of the use of social media and encrypted messaging apps to supply and access drugs. *International Journal of Drug Policy*, 63, 101–110.
- Møller, K. & Pedersen, M.M. (2014). Cannabis retail purchases in a low-risk market: Purchase size and sex of buyers. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidskrift*, 31(2), 161–174.
- Møller, K. (2012). Forbrug, kontrol og normalisering af cannabis. I: H.V. Dahl & V.A. Frank (red.). *Cannabis: Forbrug, interventioner og marked i Danmark* (s. 51–72). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Nicholas, R. (2008). *The Impacts of Social Networks and Not-For-Profit Illicit Drug Dealing on Illicit Drug Markets in Australia*. Tasmania: National Drug Law Research Fund.
- Parker, H. (2000). How young Britons obtain their drugs: drugs transactions at the point of consumption. *Crime Prevention Studies*, 11, 59-82.

- Pedersen M.U., Frederiksen K.S. & Pedersen M.M. (2015). *UngMap-En metode til identificering af særlige indsatser, ressourcer, rusmiddelbrug/misbrug og trivsel blandt danske 15-25-årige: Resultater fra den nationale stikprøveundersøgelse 2014*. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- Pedersen, M.U., Pedersen, M.M. & Gonzalez, A.d.P. (2020). *Trivsel og brug af rusmidler blandt danske unge: 2014/2015 til 2019*. Faglig rapport fra Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet: Center for Rusmiddelforskning.
- Plant, M. & Plant, M. (1997). *Risk-Takers: Alcohol, Drugs, Sex and Youth*. London: Routledge.
- Politiken (2018). Hårde stoffer er kun en googlesøgning væk. 18.11.2018, af Emil Valdimarsson. Artiklen er hentet via Infomedia.
- Politiken (2019). Narkokøb via Snapchat: Kokain-klistermærker tilbød skjult salg af stoffer under Distortion. 04.06.2019. Link: <https://politiken.dk/ibyen/art7238835/Kokain-klistermarke-tilbud-skjult-salg-af-stoffer-under-Distortion>
- Potter, G. (2009). Exploring retail level drug distribution: Social supply, 'real' dealers and the user/dealer interface. I: Demetrovics, T., Fountain, J. and Kraus, L (red.). *Old and New Policies, Theories, Research Methods and Drug Users Across Europe*. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Reuter, P. (1983). *Disorganized crime – The economics of the visible hand*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Ritter, A. (2006). Studying illicit drug markets: Disciplinary contributions. *International Journal of Drug Policy*, 17, 453–463.
- Sandberg, S., Viland, C. & Pedersen, W. (2007). ”Joint, joine, dele, være sammen”. Hasjmarketets konsekvenser for brug, risiko og avhengighet. *Sociologisk tidsskrift*, 15, 317–336.
- Shearer, J., Johnston, J., Fry, C., Kaye, S., Dillon, P., Dietze, P. & Collins, L. (2008). An Australian profile on cocaine supply. *The Howard Journal*, 47 (1), 67–80.

- Stafford, J. & Breen, C. (2016). *Australian trends in Ecstasy and related drug markets 2016. Findings from the Ecstasy and Related Drugs Reporting System (EDRS)*. Australian Drug Trends Series No. 172.
- Sundhedsstyrelsen (2015). *Narkotikasituationen i Danmark 2015 – Nationale data*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2018). *Udbredelsen af illegale stoffer i befolkningen og blandt unge*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Søgaard, T.F., Kolind, T., Haller, M.B. & Hunt, G. (2019). Ring and bring drug services: Delivery dealing and the social life of a drug phone. *International Journal of Drug Policy*, 69, 8–15.
- Søgaard, T.F. (2019). Drop-off drug distribution: Why users choose to source illegal drugs from delivery dealers. *Nordic Journal of Criminology*, 20(2), 213–222.
- Søgaard, T.F. (2019). Buyer motives for sourcing illegal drugs from 'drop-off' delivery dealers. I: Kaló, Z., Tieberghien, J. & Korf, D.J. (red.). *Why? Explanations for drug use and drug dealing in social drug research*. Lengerich: Pabst Science Publishers, s. 123–136.
- Søgaard, T.F. & Bræmer, M.H. (2020). ”Bringer I ud?” Når unge køber illegale rusmidler fra bude. *STOF - tidsskriftet for viden om rusmidler og samfund*, 36.
- TV 2 (2018). Det flyder med narko på Facebook. 28.02.2018, af David Essenbæk Jakobsen. Link: <https://nyheder.tv2.dk/krimi/2018-02-28-det-flyder-med-narko-paa-facebook>
- TV 2 (2020). Sociale medier bruges til salg af narko - og det er en gamechanger, mener ekspert. 13.01.2020, af Christoffer Løvstrup Bagge. Link: <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2020-01-13-sociale-medier-bruges-til-salg-af-narko-og-det-er-en-gamechanger-mener-ekspert>

